ad Pſalmi finem, ſic ait: Hic proculdubio qui in Eccleſiaſticarum narratur altitudine dignitatum (dicitur namq; ſupra, *narrate in turribus ejus*) & in cujus virtute bonis operibus corda ponenda ſunt, gradibus utiq; diſtributis, cunctis Deus noſter, & rector populis prędicandus eſt Chriſtianis: ubi nemo ſibimet aliquid jam exiſtimet imminutum (propter diſtinctionem graduum) quum & de uniuſcujuſq; gradus perfectione nihil deperit, & convenienter retinendo quod cœleſti diſpenſatione collatum eſt, pariter nobis, & cognoſcibilem Deum fieri, & tribuit eſſe rectorem.

Diſtributionem *domorum* quam litteraliter interpretor, ut diſtinctè obſerventur ac notentur ſigillatim, & diſtributim, utq; melius conſideretur decor civitatis Dei, amplitudo, firmitas, elegantia, Latini, maximè Auguſt., Ambroſius, etſi *gradus* legat Ruffinus, ſumunt de particularibus diœceſibus, Eccleſiis, provinciis, quas inter ſe partiri deberent Apoſtoli & Apoſtolici viri, earum gerendo curam (quod Euſebius ad Angelos præſides transfert, ad quod valet id ex Deuter. a ſecundum LXX. *Conſtituit terminos gentium, juxta numerum Angelorum Dei*: ſeu de diverſis congregationibus, ordinibus, meritis, quibus ultimis diverſæ in domo *Patris manſiones* reſpondeant b, ut ſicut ſunt modo diverſæ domus gratiæ in una civitate, ita tunc diverſæ manſiones gloriæ in eadem æternitate: vel, de duplici domo Judæorum & Gentium, quarum poſterior Paulo aſſignata eſt, prior aliis c: Remigius conſiderat diviſiones gratiarum donorumq; d in Eccleſia: Hugo, ut non eidem perſonæ plura beneficia Eccleſiaſtica conferantur: Addit Auguſtinus, *diſtribuere* ac diſtinguere *domos* illum, qui, ut antea dicebatur, ponit cor *in virtute* & ſpiritualis quum ſit, non offenditur quod ſint in Eccleſia mali ſola pietatis forma præditi, quaſi bonis obſint. Ambroſ. item in hoc diſtributionis attendit rationem, ut pro captu uniuſcujuſq; doctores occulta myſteria, theoremata ſermonum cœleſtium, ſublimia, & alta præcepta, & quantum poſſit unuſq; ingenio proprio comprehendere, diſtribuant dividantq; doctores; quemadmodum Paulus non omnibus eadem diſputabat; ſed aliis nihil aliud prædicabat niſi *Chriſtum Jeſum & hunc crucifixum* e, non in perſuaſione ſapientiæ verbi, ſed in oſtenſione ſpiritus atq; virtutis: inter perfectos autem ſapientiam loquebatur, quia non quibat univerſus populus percipere *ſapientiam in myſterio abſconditam* f. Lac etiam potum dabat interdum, non ſolidum cibum g: ſpiritualibus comparabat h, *omnibus omnia fiebat, ut omnes lucrifaceret* i. Egregius Pauli ut cultor, ſic imitator hac in re Chryſoſtomus, narrat Metaphraſtes, quum dictionis ejus mulier altitudinem reprehendiſſet, quam aſſequi non valuiſſet, eam temperaviſſe, faciliuſq; ac apertiùs deinceps concionatum eſſe.

a Deut. 32,8. b Joan. 14,2. c Act. 13, 48. Gal. 2,8. d 1. Cor. 12,9. e 1. Cor. 2,2. f 1. Cor. 2,7. g Heb. 5,12. h Gal. 6,1. i 1. Cor. 9,19. 20. 21. 22. De Chryſ. ſcripta circa dictionis temperationem.

Ut enarretis in progenie altera.) Hieronymus, *in generatione noviſſima*. Gelaſius k & Julius primus l, *in progenie altera*. Symmachus, *ἐν γενεᾷ μεταγενεστέρᾳ*, *in progenie poſt futura*. Poſteriorem ſignificat אחרון *acharon*, & potuit omitti præpoſitio, quæ non eſt Hebraicè, ſicut nec ibi, *narrate in turribus ejus*, oportet enim, inquit Theodoretus, quæ accepimus à priore, poſteriori ſæculo tradere, ita ut ad omnes ætates prædicatio ſalutis pertinere poſſit. Hoc depoſitum diligenter cuſtodiri debet, ac per manus aliis tradi: *mandavit ea enim Deus patribus noſtris nota facere filiis ſuis, ut cognoſcat generatio altera* m אחרון *acharon* (poſterior) *Si natura ipſa de immortalitate animorum tacitè judicans, facit ut omnibus curæ ſint, & quidem maximæ, quæ poſt mortem futura ſint; ſeritque arbores diligens agricola, quæ alteri ſæculo proſint, ſpectans etiam poſtera ſæcula ad ſe pertinere: vir magnus*; ait Cicero n, *leges, inſtituta, rempublicam non ſeret?* De ſemine curandum præcipuè divini ſeminis, ut benè altas in poſteris ſincera doctrina, vitæq; innocentia radices agat, & integram in poſteris quam accepimus à Deo pro nobis illiſq; hæreditatem tranſmittamur. *Generationem* porro alteram ſimplici ſenſu pro poſteris intelligunt plures, quia Chriſtus oravit pro his etiam qui crediturì erant per verbum Apoſtolorum o, ſeq; manſurum cum illis promiſit uſq; ad conſummationem ſæculi p, qui certè victuri illuc uſq; non erant. Sed alteram Ambroſius explicat, quæ futura erat ſpiritus virtute perfectior, quia ſuper illa Judæorum ſignum quærebat, veritatem repudiabat q. Eodem fere modo Caſſiodorus, quia populus, inquit, Chriſtianus, ab Hebræo, quem primum Dominus elegit, ſecundus eſſe dignoſcitur, *populus qui creabitur, laudabit Dominum* r. Hugo ac Thomas alteram accipiunt quaſi diſcrepantem: explicant enim de peccatoribus, & ritu diverſo viventibus, ut ſcilicet convertantur.

k Ep. decr. c. 11. l Epiſt. 1. m Pſ. 77. 6. n Tuſcul. 1. o Jo. 17. 20. p Mat. ul. 20. q Mat. ul. 20. r Pſ. 21. 32.

Verſ. 15.) Quoniam hic eſt Deus, Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſeculi: ipſe reget nos in ſæcula.

VEl hoc eſt quod enarrare debet generationi alteri, quo pacto (*quoniam*) continuabit verſus iſte priorem orationem, non vero reddet cauſſam; ut Auguſt. & Latinis multis placet, ac Euthymio; ſicq; reſpondebit hic finis principio Pſalmi per modum aſſertionis, *magnus Dominus*, &c. Vel affertur cauſſa præcedentium, cur tot laudibus Deus celebrandus, & quare ſit ejus civitas adeo pulchra, ornata, munita, & cur tantopere poſteris hæc inculcanda, & commendanda, quia ſcilicet non alius nobis & omnibus aliis, quàm tanta potentia præditus, tamq; beneficus habendus Deus eſt, qui ſicut eſt æternus, ita nullo umquam tempore regere ſuos deſinet, ac in tutelam curaq; ſuam recipere. Secundùm ſenſum alii ſectantur; putantq; Athanaſius ac Theodoretus redditionem cauſſæ attingere ipſoſmet qui enarrare debent, nempe paſtores, ut intelligant ſe à communi & ſuperiore paſtore paſcendos regendoſq; quis non oves tantum, ſed ipſos etiam paſcat, non hìc dumtaxat, ſed in æternum in vita futura. Indicatur præterea, ut obſervat Cyrillus doctrinam ab illis traditam à Deo ipſo confirmandam, tamquam ſemper & in æternum veram, quia ipſe perpetuo nobis imperabit. Baſilius ait, ſignificari, ut doctores auditores certos reddant, quemadmodum ipſimet atq; majores hactenus recti ſunt à Deo, ſic fore ut illos & eorum poſteros idem regat ſumma potentia, & providentia Deus. Hæc ſumma prædicationis de Deo & Chriſto, ut notat Thomas, oſtendere illius magnificentiam, fidem ſeu fidei articulos docendo (*hic eſt Deus Deus noſter*, &c.) & annunciare beneficia ejuſdem, ut accendatur amor in ipſum, *ipſe reget nos in ſæcula.*

Quoniam.) Dixi bifariam ſumi poſſe, cauſſaliter, & aſſertivè, ſeu continuativè, ut Grammatici loquuntur.

Hic eſt Deus, Deus noſter.) Sic etiam in Baruch ſ, *hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius adverſus eum*, &c. *poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Repetitio cum demonſtratione vim habet magnam, ac veluti digito deſignat incarnatum Deum & viſibilem factum. Græcè ſemel tantùm nomen Dei exprimitur; & in Latino Pſalterio Romano atq; Ambroſiano, & apud Hieronymum in Commentario. At Hebraicè bis repetitur אלהים *elohim*, Deus. Julius Papa t I. citat *Deus Dominus*. Thalmudiſtæ in Midras thehillim, exponentes prima verba Pſalmi XXXIX. ut ibi quoq; meminimus *expectans expectavi Dominum*, docent, ex iſtis quoq; Pſalmi præſentis verbis, & ex Iſaia u, & ex aliis, quæ Galatinus x refert, colligi, Deum aliquando viſibilem futurum, digitoq; oſtendendum, ita ut non exprobrent amplius Gentiles, qui colunt viſibiles Deos, *ubi eſt Deus eorum?*

In æternum & in ſæculum ſæculi.) Hieron. *in ſæculum & in perpetuum*. Reddi etiam poteſt *in ſæculum*, ſeu, *in æternum*, & ultra עולם ועד *hholam vahhed*, ſignificat, Deum iſtum per ſe immortalem, ac æternum eſſe, quod falſi Dii non ſunt, & perpetuò colendum, nullius umquam alterius admiſſa religione.

Ipſe reget nos in ſæcula.) Promiſit y quoq; Chriſtus futurum ſe nobiſcum uſq; ad conſummationem ſæculi, Symmachus hoc loco vertit τὸ διηνεκές, perpetuò. Regimen ad hanc quidem propriè vitam ſpectat vel paſtoris officium, quòd τὸ ποιμαίνειν ſignificat; ſed refertur ad conſecutionem æternæ vitæ, ubi adhuc Rex noſter ac paſtor erit alia quadam ratione idem Chriſtus. Perpetuitatem Eccleſiæ hinc videntur probare quos antea

ſ Pſ. 102. 29. c. 3. 36. 38. t Epiſt. 1. u c. 25. 9. & 35. 4. x l. 3. cap. 17. y Mat. ul. 20.

citavimus, Julius & Gelaſius ſummi Pontifices.

Hieron. transfert, *ipſe erit dux noſter in morte*, aut, recitat Lyranus, *uſque ad mortem*. Alii, *ipſe deducet nos uſque ad mortem: vel, juxta mortem*: vel, pedetentim ut pueri diriguntur matribus: vel, in diebus noſtræ percuſſionis: vel juvenili ætate nos præſervabit: vel ducet ductu occulto, ideſt, præſtantiſſimo; & ſuaviter, ut Lyranus de Hebræis refert, nempe ut pueri tractari ſolent: vel ſicut à pueritia, ideſt, à principio, quando eligit nos ac in ſuam accepit protectionem. Chaldæa Paraphraſis exponit, *in diebus pueritiæ noſtræ*, ſupplendo (ſicut) כביומי טליותנא *chiviome taliuthana*, Hebræa modo ſic ſe habent נהגנו על מות הוא *hu ienaghenu hhal muth*. Verbum נהג *nahag*, eſt *ducere* ac *deducere*, ut pecus paſtor minare, mater nutrixq; infantem dirigere ſolet, & ad gubernationem transfertur, ſicut & paſcere: quod hoc loco Græcè ποιμαίνειν dicitur.

Ultimæ duæ dictiones ſignificant propriè *ſuper, iuxta, in, ad uſque, ad* (quod aliter dicitur עד *hhad*) *mori*, ideſt, uſque ad mortem. Agellius עד *hhad*, lectum ſuſpicatus, interpretatur de Chriſto qui uſq; ad mortem propriam rexerit nos, ideſt, hac de cauſſa mori voluerit. Nec opus id ſuſpicari quum על *hhal*, idem valere poſſit quod עד *haad*, nec ita benè de morte regentis exponitur ac eorum qui ad illam uſq; reguntur. Quia verò totum vitæ ſpatium quandoq; per ſæculum, & æternum etiam circumloquimur, præterea quia poſt mortem ſupereſt æternus ſtatus immortalis animæ, idcirco etiamſi LXX. legiſſent cum disjunctione על מות *hhal muth*, rectè vertere potuerunt, *in ſæcula*. Significat integrum vocabulum על-מות *hhal muth*, *pueritiam*. Fortaſſis legerunt LXX. עלמים *hholamim*. Aliæ interpretationes minus probabiles ſunt, quia recedunt magis ab Hebræo textu, ſive voces diſtinctæ retineantur, ſive componant unicam. Hoc tempore codices Hebræi emendati habent ſejunctas dictiones, quamvis Lyranus Hieron. reprehendens, affirmet in omnibus Bibliis Hebraicis quæ vidiſſet, unicam fuiſſe. Quod etiam *hhalmuth*, ſæcula ſignificare, equidem non invenio, quamvis R. Abraham id afferat de עילמת *hholamith*, vel potius עולמות *hholamoth*. Eximium & palmare beneficium regere uſq; ad mortem, regere in ſæcula, in morte non deſtituere, perſeverantiæ donum largiri, unde pendet poſt mortem æterna felicitas. *Domini Domini* ſunt felices iſti *exitus mortis*, utpote qui Deus etiam eſt *ſalvos faciendi* a.

a Pſ. 67. 21.

Pſalmum totum myſteria omnia Chriſti continere commodè poſſe ex dictis elicitur. Per ſe magnus fecit ſe parvum incarnatione ac nativitate, hacq; de cauſſa laudabilem nimis, quem laudarent aſtra, tum Angeli, tum novæ ſtellæ atq; paſtores & Magi: fundata eſt Eccleſia ab ipſo qui eſt ſimul *fundamentum*, ut Apoſtolus b loquitur, *exultatione univerſæ terræ*, quando evangelizarunt Angeli gaudium magnum pro *omni populo* c: cognitus in domo præſepii quum id ſuſcepit ſeu ſuſcipi eo dignatus eſt ab iis quos dixi, & à bove aſinoq; d; *Reges congregati & convenientes in unum*, Magi fuere, nec non Herodes cum Principibus Jeroſolymitanis, & urbe tota, Magis viſa ſtella, & perturbatione aliorum mirantibus, & aliquantulum conturbatis commotiſq; ſed aliis multo magis ac Herode præſertim: *dolores parturientis* fuerunt, & in eodem Herode, & ob ſævitiam illius in matribus, quarum occidit infantes, ſed *in ſpiritu vehementi* contrivit Deus *naves Tharſis*, ideſt, conſilia Herodis, diùque poſteà omnium Chriſti & Eccleſiæ perſecutorum, miſſo etiam Spiritu Sancto Per hunc, & antea per Chriſti præſentis vitam, doctrinam, mores, miracula, mortem, reſurrectionem, aſcenſionem, quæ prius prædicta erant, viſa ſunt aut magis expreſsè cognita, licèt per fidem: ſuſcepta miſericordia Dei eſt *in medio templi* à Simeone, & Anna: ſecundùm nomen Jeſu quod eſt impoſitum in circumciſione, & ſic & laus ejus tamquam *olei effuſi in fines terræ*: *juſtitia plena* fuit *dextera* ejus quum legem circumciſionis & alia quæ injungebat, obſervavit: lætata eſt Eccleſia univerſa propter judicia ipſius in univerſo redemptionis, & gubernationis ejuſdem opere: circumdederunt, & complexi ſunt Eccleſiam tum eorum qui audientes variis linguis loquentes diſcipulos, mente confuſi ſunt, tùm deinde prope infinitorum qui ſeſe aggregaverunt ad eam; id autem facta eſt opera narrantium prædicatorum tùm primorum, tùm conſequentium, ita ut omnes admirantes tam egregium, magnificum, inſtructum ædificium Eccleſiæ, prorumpant in lætum epiphonema, *quoniam hic eſt Deus Deus noſter in æternum & in ſæculum ſeculi, ipſe reget nos in ſæcula.*

b 1. Cor. 3. 11. c Luc. 2. 10. d Iſai. 1. 3.

PSALMUS
QUADRAGESIMUS OCTAVUS.

1. In finem, filiis Core, Pſalmus.

2 AUdite hæc omnes Gentes: auribus percipite omnes, qui habitatis orbem.

3 Quique terrigenæ, & filii hominum: ſimul in unum dives & pauper.

4 Os meum loquetur ſapientiam: & meditatio cordis mei prudentiam.

5 Inclinabo in parabolam aurem meam: aperiam in pſalterio propoſitionem meam.

6 Cur timebo die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me.

7 Qui confidunt in virtute ſua: & in multitudine divitiarum ſuarum gloriantur.

8 Frater non redimit, redimet homo: non dabit Deo placationem ſuam.

9 Et pretium redemptionis animæ ſuæ. & laborabit in æternum, 10. & vivet adhuc in finem.

11 Non videbit interitum, quum viderit ſapientes morientes: ſimul inſipiens, & ſtultus peribunt.

Et relinquent alienis divitias ſuas. 12 & ſepulchra eorum domus illorum in æternum.

Tabernacula eorum in progenie, & progenie: vocaverunt nomina ſua in terris ſuis.

13 Et homo quum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt jumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis.

14 Hæc via illorum ſcandalum ipſis: & poſtea in ore ſuo complacebunt.

15 Sicut oves in inferno poſiti ſunt: mors depaſcet eos.

Et dominabuntur eorum juſti in matutino: auxilium eorum veteraſcet in inferno à gloria eorum.

16 Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, quum acceperit me.

17 Ne timueris quum dives factus fuerit homo: & quum multiplicata fuerit gloria domus ejus.

18 Quoniam quum interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria ejus.

19 Quia anima ejus in vita ipſius benedicetur: confitebitur tibi quum benefeceris ei.

20 Introibit uſque in progenies patrum ſuorum: & uſque in æternum non videbit lumen.

21 Homo, quum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.

TITULUS.

Verſ. 1.) In finem, filiis Core, Pſalmus,

NIl nos moratur titulus, tot aliorum titulis præcedentium Pſalmorum ſimilis.

ARGUMENTUM.

PAræneticus eſt hic pſalmus, ad inſana vitanda vanitatis ſtudia, opumq; deſerendam comparandarum nimis anxiam curam, quas non liceat hinc ſecum auferre, neq; per eas mortem effugere, moriendive neceſſitatem redimere, quin poſt diſceſſum ex hac vita, vix etiam ſepulchrum pro ædibus obtinendo: ſed poſt abitum ex hac ipſa, ſuperſit miſeris illis damnatio; his qui dum vixerunt, virtutem ſectati fuerunt, fœlicitas æterna. De judicio quidem finali Pſalmum eſſe concedi B poteſt, non propterea tamen, quod Græci volunt, quia ſint in titulo voces illæ, *in finem*, vel, *victori*, nempe Chriſto, quoniam hæc alium uſum habent, extantque in plurimis aliis Pſalmis, quorum conſtat non eſſe argumentum. Admittimus item cum Auguſtino ex occaſione reprehendi reprehenſores providentiæ divinæ, quòd ſinat Deus in hac vita vigere, & florere improbos & bonos opprimi. Poſtremò eſt etiam verum inferi mentionem de infelici conditione totius generis humani propter peccatum, ita ut brutis homines evaſerint ſimiles; & quòd malo tanto remedium, niſi per Chriſtum Redemptorem adhiberi non potuerit. Innuit Latini materiam iſtam Pſalmi, præſertim Ruffinus, Caſſiodorus, Arnobius, Beda, Haimo. Idem tamen Beda tradens argumenti rationem primam, ait, vocem Eccleſiæ iſto Pſalm. contineri ſuper Lazaro, & divite purpurato; congruit ſanè Pſalmus totus utriq; peraptè.

C

Verſ. 2.) Audite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes, qui habitatis orbem.

Verſ. 3.) Quiq; terrigenæ, & filii hominum, ſimul in unum, dives & pauper.

DIvitiarum contemptus, judicium, futuræ ſtatus æternus vitæ, humanæ naturæ generalis corruptio redemptioq; quibus de rebus hìc agitur, exigit profectò magnam omnium, ad quos iſta pertinent, attentionem: nullo prorſus à tam communi & neceſſaria doctrina excepto. Idcircò invitantur ad audiendum omnes, ſummi, infimi, pauperes, divites, nobiles, obſcuri *a*. Moſes de præmiis, ac ſuppliciis dicturis, cœlos, ut audiant, conteſtatur, terrarumq; Salomon etiam Eccleſiaſtem claudens *b* ſententia de judicio. Eum qui quum tam multi loqui, adeoq; multos ad audientiam poſcit, Baſilius paracletum ſpiritum veritatis ait eſſe, opera, utentem Prophetarum & Apoſtolorum; D Chryſoſtomus ac Theodoretus, Apoſtolum aliquem, vel Evangeliſtam Auguſtinus, prædictionem indicari vult, orbe toto recitandum fuiſſe hunc Pſalmum. Quæ tandem ſpecula, inquit Baſilius, univerſæ terræ tantum ſuperveniet, ut ex ea cunctæ videri gentes è ſublimi arce, & univerſus orbis oculis luſtrari poſſit. Quis adeo exerta ac præpotenti voce præditus præco; qui inclamare queat, quod à tam multis auribus exaudiatur? Quis locus adeo capax eſt, ut recipere queat tantam ad concionem adventantium turbam? Quantus deniq; & quali præditus ſapientia eſſe debet doctor, ut doctrinam excogitet, & invitat tanto cœtu nihil indignam? ſic ille. Unde colligat qui placet ſibi in turbis nationum Eccleſiaſtes, ſi ſuppetat quod tanta concione dignum proferre utiliter poſſit. Expalleat coram tam multis dicere, bonorum oratorum exemplo: dicere quoq; apud paucos paratus ſit, quum oportebit; quando, & Chriſtus ipſe Samaritanam ſolam ſolus inſtituere non dubitavit *c*, vicos & caſtella obire *d*, piſcatores: ac idiotas docere, & facilem, ſimplicem, obviam, in-

a Deut. 31. 1
b Eccl. 12. 13
c Joan. 4. 7 & ſeq.
d Luc. 8. 1.

A telligibilem per parabolas doctrinam cunctis proponere, ut ex hoc loco Chryſologus confirmat *e*. Bonus doctor, ait Caſſiodorus, ad audiendum omnium ſtudia concitat; Adde quod omnes, quibus perſuadere, ac prodeſſe vult, magnifacit, ſpernit neminem.

e Ser. 99.

Audite hac.) Alius apud Chryſoſt. in numero ſingulari, *Audite hoc*, Chald. *nuncium iſtud* אחויתא הא *achauattha da*: *hac* autem pronomine demonſtrativo dicit, quum nihil dixerit, quia ſolet ſcriptura quæ paullò poſt dicenda ſunt, tamquam jam dicta demonſtrare, ſic apud Matth. *f* habetur, quòd *ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum*, non de mandatis legis veteris, de quibus proximè antè actum fuerat, ſed novæ de quibus paullò poſt. Notavit hoc Auctor operis imperfecti *g*, citans, quoq; præſentem locum. Porro quaſi Deus ipſe ad audiendum hìc invitet, Auguſt. auditores ſuos ſic alloquitur: ad quem Pſalm. quomodo intentam ego faciem ſanctitatem veſtram, niſi ipſe vos faceret omnes intentos? Simili B exordio planè ſimplici uſus eſt David Pſ. LXXVII. Moſes *h*, Iſaias *i*, Joel *k*, Micheas *l*. Sed divino ſpiritu loquente per ipſos certi erant, ſe fflatos, idq; ipſum præfabantur. Nos nec de nobis id experimur, nec tali valemus auctoritate, ut adeo jejunè, vel emphaticè loqui valeamus abſq; exordio, atq; inſinuatione. Omnium magiſtrum præcepit Pater, abſolutè, ut omnes audirent *m*.

Scriptura mos.
f c. 5. 16
g Hom. 10 in Matt.
h Deu. 17. 1.
i c. 1. 2.
k c. 1. 2.
l c. 1. 2.
m Mat. 17. 5

Omnes gentes.) Hieron. *omnes populi* כל־עמים *chol habhammim*, τὰ ἔθνη. Eodem fere pacto Micheas inchoat; *Audite populi omnes, & attendat terra, & plenitudo ejus*. Quamvis verò τὰ ἔθνη pro gentilibus, ac infidelibus diſtinctis à Judæis accipiatur quandoq; non ſemper tamen, ut aliquoties annotavimus. Immo nec גוים *goim*, quod eſt etiam talium nomen etiam magis ordinarium. At עמים *hhammim populos quoslibet* ſignificant, quocirca in vocibus ἔθνη, & *gentium* in illa magis anguſta notione non adeo vis magnam facienda, Nihilominus diſtinctio, quam obſervavit Euſebius, & Baſilius, notatu digna. Tria docent verſibus hiſce C duobus vocatorum eſſe conjugata, in quibus omne hominum comprehendantur genus. Et quidem gentes eſſe illos qui ſunt alieni à fide (Paganos Caſſiodorus, idem de primo hoc ſentiens membro, vocat.) & tamquam peſſimos primo loco hìc cominari, honoreq; aliis præferri, & præ aliis utilitatem à medico accipere, qui deterius habebant. Auguſt. Ruffinus, Thomas, & alii, malos quoſcumq; hìc deſignari volunt; ſed probabilius eſt, per omnes Gentes intelligi omnes homines, ut nemo trepidet, nemo deſperet, inquit Ambroſius, ubi nullus excipitur, ſed omnis anima invitatur ad gratiam. Nyſſenus *n* vult innui concordiam Eccleſiæ, quæ ſit veluti *labii unius*.

n Tr. 2. in Pſ. 12

Auribus percipite.) Diſcrimen Ambr. Auguſt. aliiq; afferunt, quaſi hoc ſit plus, quàm audire, nempe non tranſeunter. ſed auribus cordis, & ſpiritalibus, quas exigebat Chriſtus, quum diceret *o*, *qui habet aures audiendi, audiat*. De his formulis jam *p* alibi prius egimus: negari non poteſt, quin, quod etiam Chryſoſt. notat, ἐνωτίσασθε non importet attentionem majorem, D & quaſi applicationem aurium ad os loquentis. Eadem ratio de Hebræo האזין *haazin*.

o Mat. 11.
p Pſ. 5. 2. Pſ. 16. 2.

Omnes qui habitatis orbem.) Hieronymus in bibliis Regis, & apud Trevetum auctorem ſatis antiquum, *univerſi habitatores orbis*, ſed in editione Mariani Victoris & apud Thomam Aquinatem, *univerſi habitatores occidentis*; qua ratione vertiſſe Aquilam & Symmachum teſtis Euſebius οἱ κατοικοῦντες τὴν κατάδυσιν, & Chryſoſtomus tacito nomine refert alium tranſtuliſſe, τὴν καταδύσιν, alium τὴν ἐγκαταδύσιν. Putat. Thomas juxta verſionem illam Hieronymi videri prophetiam eſſe, qua fides Chriſti præcipuè viget, inquit, in populo occidentis; in Aquilonari ſunt adhuc multi gentiles, in orientalibus multi ſchiſmatici, & infideles. Id nonnulli etiam indicatum putant, quum Chriſtus in cruce faciem converſam habebat verſus occidentem. Hebræa vox eſt חלד *cheled*, Græca, οἰκουμένη, De hac dixi Pſalmo XVIII. *q* ac retuli quæ hoc loco Ambroſius differit, ſcilicet, ἡ οἰκουμένη, quam Latinè diceremus, *inhabitatam terram*, eſſe ſanctam Eccleſiam, templum Dei, & habi-

q verſ. 5.

habitaculum Chriſti: orbem terræ Latinos nuncupare, eo quod vita ſanctorum qui habitantur ab ſpiritu, ſicut rota in orbem ſine ulla curſus ſui offenſione volvitur.

Myſtico quoque ſenſu Auguſtinus ejuſque ſectatores docent, ſpirituales hìc dici *habitare terram*, quia non tenentur, habitantur, poſſidentur, reguntur ab ea, nec habitant *in tabernaculis peccatorum*, ſed elegerunt *abjecti eſſe in domo Domini* a, ut in hac malint eſſe ſubditi, quàm regnare illis. Ad hunc modum habitatores orbis opponuntur gentibus, ſicut juſti injuſtis; aut, quod placet Baſilio, Chriſtiani infidelibus: aut, ut ait Caſſiodorus, utrique utriſque. Propius ad litteralem Chryſoſtomus accedit ſenſum, ut habitatores orbis comprehendant etiam illos, qui non referuntur in numerum gentilium, & nationum, quæ ſcilicet vulgo cognitæ ſunt tamquam certis in provinciis commorantes, ſed ſunt homines mixti, & diſperſi, ut Nomades. Hi ſunt homines vagi, paſcendis fere gregibus, quod eſt νέμειν, intenti, deſertis in locis, ac depaſtis uno in loco herbis, tranſvehentes alio curribus papiliones ſuos, à quibus ſive à ſcenis cognominati ſunt etiam *Scenitæ* b. Favet Theod. docens nomine *gentium* deſignari manſuetiores, per *habitantes orbem*; agreſtiores: ut & per *terrigenas* poſteriores, priores per *filios hominum*: illos omnium agreſtiores, ait eſſe, quos *amaxobios* nominant, degentes in curribus, vel, qui pro domibus utantur umbraculis. Cum iſtis conjungere poſſemus quos appellant Cingaros vagabundum hominum genus, nec ullo conſiſtentium loco.

a Pſ. 83. 11.
b Pli. l. 6. c. 28

Simplicior ſenſus litteralis eſt, ut ſint iidem omnes habitatores orbis, & omnes gentes. Nam οἰκουμένη, eſt *habitabilis terra*, חלד *cheled* mundus, orbiſque qui inhabitari ſolet, ſeu tempus, & ſæculum, in quo vivunt homines quaſi voces illos temporales, ſæculares, & quia de mundo dicitur ſæculum, mundanos eo ſenſu, quo ſe Socrates appellabat mundanum, ideſt mundi totius incolam. Paraphraſis Chaldæa expoſuit *habitatores* ארעא *arrha, terræ*. Per illas alias voces Græcas καταδύσεως, vel καταδύσιν, vel ἐγκαταδύσεως, ut vult collector notionum in biblia Sixtina, ex editione LXX. denotari civitates, pagos, domos, in quas homines καταδύουσιν, ideſt, ſubeunt, ac ſe tegunt ii, qui in ipſis habitant. Latibulum, & receſſum ſignificat etiam, in quem quis ſe recipit, κατάδυσις huc forſan reſpexit Chryſoſtomus, & ad agreſtiores homines. Occidens, etſi Græcè dici poſſet κατάδυσις minùs propoſito convenit.

Quique terrigenæ, & filii hominum.) Hieronymus, ut habetur in bibliis Regiis, & apud Trevetum, *tam filii Adam; quàm filii viri*, vel, ut recitat Thomas, ac Bredembachius, & eſt in editione Victorii, *tam filii Adam, quàm filii ſingulorum*. Sic Hebraicè גם בני אדם גם בני איש *gam bene Adam, gam bene iſch*: Ubi Adam eſt nomen appellativum, ſicut homo & quemadmodum homo ab humo, ita dicitur Adam ab argilloſa, limoſa, rubra terra, ut aliàs docuimus. Vir autem eſt *iſch*, licèt ſynonyma perſæpe ſint prioribus, & *iſch*, non raro ſit idem quod unuſquiſque: tamen in antitheſi ad illa denotant nobilitatem ac ſtrenuitatem; quam antitheſim verſio Hieronymi primo modo non præ ſe fert. Significantur ergo hoc loco tùm plebei filiique hominum ignobilium, tùm nobiles, ac filii nobilium, ſive magnatum & potentum; denique imi, ſummi; quemadmodum oppoſiti *filiis hominum filii Dei* c, denotant juſtos contrarios injuſtis. Septuaginta per γηγενεῖς bene declaraverunt qui ſint hoc loco *filii Adam*, ſicut interpres Latinus per *terrigenas*. Vertunt iidem illi aliàs *d* υἱοὺς ἀνθρώπων, quos hìc reddiderunt ſecundo loco; etiam ſi ibi Hebraicè בני אדם *bene Adam*, ſicut in præſenti verſu. Ut fixum diſcrimen non ſit, nec *filium hominis* in bonam partem, *filios hominum*, in malam accipi: nec *filios hominum*, pro nobilibus ſumi; etiam ſi concedamus talem notionem nunc habere: lege dicta Pſal. IV. *e* ubi *filii hominum* υἱοὶ ἀνθρώπων dicuntur בני איש *bene iſch*. Paraphraſtes ut proprium nomen Adam interpretans, exponit, *tam filii Adam antiqui, quàm filii Jacob*. Nebienſis ex midras thehillim refert, per *filios Adam* intelligi filios Noe, qui vocatus eſt, homo juſtus, vel Abraham, qui homo magnus; per *filios iſch*, filios Iſmael, aut ſeptuaginta populos, qui deſcendunt

Adam unde ſit dictus.
c Gen. 6. 2.
d Pſ. 8. 5. Pſ. 11. 2. 9. Pſ. 10. 4. Pſ. 13. 2. Pſ. 20. 21. Pſ. 30. 20. Pſ. 32. 13. Pſ. 35. 8. Pſ. 44. 3. & in poſterior. aliis.
e v. 3.

A in gehennam, idem legi apud Galatinum *f*; ſed ad litteram ideſt, quod ante dixi. Chryſoſtomus, Euſebius, Baſilius, Theodoretus recitant Symmachum tranſtuliſſe, ἡ ἀνθρωπότης, καὶ προσέτι χαὶ οἱ ἑκάστου ἀνδρός, *ipſa humanitas, humanave natura, & præterea etiam filii cujuſque viri*, ita ut ſecundum ſit expoſitio primi, & ἀνθρωπότης *univerſitatem hominum omnium* deſignet. In libr. Sapientiæ *g* nominatur πρωτόπλαστος γηγενής, primus auctor aliorum paterque hominum Adam, at non is nunc Evaque hìc intelligitur, ut Theodoretus rectè monet; quia non, inquit, admonent Apoſtoli eos, qui jam mortui ſunt, ſed illos, qui adhuc vivunt.

f Gal. l. 6. c. 7
g c. 7. 1.

Porrò idem Chryſoſtomus, ac Baſilius, notant, tali nomine *terrigenarum*, revocataque in memoriam vilitate originis communis compeſci auditores, ut ad excipiendam ſapientiam accedant contriti, compoſiti, ab omni faſtu, ac tumore liberi, ceterum terrigenas auctor quum nominaſſet, quaſique *filios terræ*, ne quis credere ab initio è terra homines pullulaſſe, ac ſatos nonnullos fuiſſe, addidiſſe mox, tales eſſe filios homi- B num. Attigi nonnihil de hac fabula, erroreque ad c. 2. *h*. Sapientiæ. Lege etiam de noſtris Pererium *i*, & Conimbricenſes *k*. Tritum profanis quoque ignobiles ac plebejos, obſcuro ignotoque genere natos *terræ filios* nuncupare. Quamquam etiam gigantes velint intelligi, ut nonnullis teſtimoniis oſtendit hoc loco Bochius. Rurſum Baſilius in homilia vocatorum conjugationem ſecundam, videlicet myſticè agendo, tradit eſſe terrigenarum, qui terrena ſapiant; voluntatemque carnis mordicus retineant, & complectantur; filiorum etiam hominum, qui honeſtiores longè, diligentiam quamdam, & exercitationem rationis habeant, quia competit homini rationis capacem eſſe. Fratrem imitans Nyſſenus *l*, ait, primos eſſe carnales, alios electos, qui characterem humanæ naturæ in ſe continent: Idem fere Latini recipiunt, nempè *terrigenas filioſque terræ*, peccatores eſſe, qui requirunt hæreditates terrenas, *filios hominum*, juſtos, qui pertinent ad filium hominis Chriſtum, non ad Adam, qui, ut obſervat Auguſtinus, homo, ſed non filius hominis fuit, vel, qui ſunt, C ut ait Remigius, imitatores prophetarum. Videtur Ambroſius, *terrigenas*, ac *filios hominum* eoſdem facere, opponit enim ſpiritalibus, atque filiis Dei, & ex Deo natis.

h c. 2.
i l. 8. de rer. nat. princ. c. 16.
k in de cœlo, & 3. q. 6. c. 3.
l tr. 2. in Pſ. c. 11.

Simul in unum dives & pauper.) Omiſit Hieronymus *in unum*: nec legit Chryſologus *m*: & Hebraicè tantum eſt יחד *jachad*, ſignificatque *in unum & ſimul*, unde quod alium Chryſoſtomus meminit ὁμοῦ expoſuiſſe, quod eſt *ſimul*; irrepſit fortaſſe in textum Græcum, in quo dumtaxat habetur ἐπὶ τὸ αὐτό, quod verti etiam ſolet, *in idipſum*. Chaldaicè *ſimul mundus, & profanus*, myſticè magis, quàm litteraliter, ſicut & quod Rabini exponunt in midras, de peritis in lege, & de illis qui quum poſſent, nolunt eam diſcere. Ad eumdem ſpectat ſenſum tropologia de humilibus, & ſuperbis, quos, inquit Auguſt. in corde interrogat Deus, non in arca, & domo; & æquales eſſe poſſunt qui pecunia habent, iis, qui non habent, ſi non ſuperbè ſapiunt, juxta præceptum Pauli *n*. Documentum colligunt Baſilius, Theodoretus, Chryſoſt. Ambr. alii, ut D in humilitatem quamdam, æqualitatem, nos provocet divitis, & pauperis facta vocatio, ut neq; dives faſtidiat inopem, neq; diviti pauper invideat, ſed utrumque ſibi gratia una connectat, quia & Dominus pauper factus eſt: *quum dives eſſet* o, ut idem pauperum ſalvator eſſet, & divitum. Idem eſt de divite pro peccatore, de paupere pro quovis juſto, ut explicat Caſſiodorus: pro libero, & ſervo, ut Hieron. & Bruno Herbipolenſis. Omnes unum ſunt in Chriſto, ac pro quibus æquè ille ſe tradidit, iis ex æquo remedia ſaluti neceſſaria exhibuit, nullo ſcilicet repudiato, qui ſalutem conſequi non poſſit. Celebre exemplum Oſualdi Mulſeri, qui quòd nollet communi laicorum hoſtia in communione contentus eſſe, ſed majorem qua ſacerdotes celebrantes utuntur requireret, miraculosè repreſſus eſt *p*. In eumdem Chriſtum conveniſſe divitis & pauperis conditionem propter conjunctionem divinæ ac humanæ naturæ in unam hypoſtaſim Verbi, ſenſu accommodatio interpretatur Caſſiodorus *q*, Petrus Damiani, & alii præterea nonnulli. Quòd ſi quis, ut litteralem ſenſum, proponeret, Cantapretenſis *r* mereretur repre-

m Serm. 99.
n 1. Tim. 6. 17
o 2. Cor. 8. 9
Communi laicorum hoſtia quidam non contentus miraculoſè repreſſus.
p Tilman. Bred. colla. Sac. l. 1. c. 52
q Ser. de Ep. 16. Hyp. c. 1. col. 419.

reprehenſionem, qui alia ſimilia obſervat parum ſoli-dè & decorè à nonnullis producta. Nec inelegans tamen tropologia Hugonis, attribuentibus *Gentibus* luxuriam; avaritiam *habitantibus orbem*, *terrigenis* tamquam gigantibus, ſuperbiam; *filiis hominum*, ideſt Adam, & Evæ inobedientiam. Ferri quoque poteſt quod idem, & ante illum Haimo, Bruno, Carthuſianus, poſteaque Ayguanus, & alii notant, in unum convenire divini verbi auditores debere, non locum dumtaxat, ſed, ac multo magis in concordiæ unitatem, ſicut ſub Nehemia *congregatus omnis populus* dicitur *quaſi vir unus* ad audiendam legem *a*: nam qui concordiam non ſervat, non diligit proximum, & idcircò nec Deum, propterea verbum illius libenter non audit. Ad litteram *divitis* ac *pauperis* mentio nominatìm facta eſt, quia de iſtis Pſalmo ferè toto agetur; ut Haimo annotavit.

a 2. Eſd. 8. 1.

Verſ. 4.) Os meum loquetur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Verſ. 5.) Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in Pſalterio propoſitionem meam.

PRoponit auditoribus, magis dicturum ſe de rebus: quo ipſo modo Filius Prophetæ noſtri præfatur longa ſatis oratione, Sapientiam loquentem inducens. *b* Igitur profitetur ſe veræ ſapientiæ prolaturum verba, nec temerè: ſed ex accurata & attenta conſideratione, quæ ad prudentiam vitæ agendæ neceſſariam conducant; item ſe quæ locuturus ſit, ſedulo priùs, quaſi ſuggerente ipſomet Deo in aurem, excepturum, tamquam parabolicum, abſtruſumque ſermonem, aut ſibimet clara voce recitaturum, ut diligenter expendat: tùm demùm apud alios evulgaturum, & propoſiturum ænigma illud ſuum, ſeu problema, non formato dumtaxat per os, ac bene articulato ſono, verum etiam, quo jucundius percipiatur, cum inſtrumento muſico: aut certè ſe velut inſtrumentum, quod pulſatur, linguam Deo calamumque permiſſurum, nec niſi quæ ab illo acceperit, elocuturum. Conveniunt ferè omnes in hoc ſenſu, ſed aliquid de ſingulis verbis dicendum.

b Pr. 8. 1. uſque ad 31.

Os meum loquetur ſapientiam.) Hieronymus, *ſapientias* חכמות *chochmoth*. Sed pluralem numerum non ita fert uſus linguæ Latinæ, & Græcæ. Alia exempla nominis Hebræi in numero plurali extant in proverbiis *c*. Chriſtum *qui factus eſt nobis ſapientia* d, Hieronymus, Caſſiodorus, & alii exponunt, quem ſe locuturum Propheta dicat. Sed & myſteria omnia per *ſapientiam* accipit Ruffinus, & Caſſiodorus, ut per *prudentiam* inſtructionem de moribus, quas res duas ſermo comprehendit divinus, ſive quam vocat ſapiens *e* ſapientiam, diſciplinam, verba prudentiæ, eruditionem doctrinæ, juſtitiam, judicium, æquitatem, aſtutiam, ſcientiam, intellectum. *Hæc eſt veſtra ſapientia*, dixit Moſes *f*, *& intellectus coram populis, ut audientes univerſa præcepta hæc dicant: En populus ſapiens & intelligens, gens magna.*

c c. 1. 20. c. 9. 1. c. 24. 7. d 1. Cor. 1. 30. e Pr. 1. 2. 3. 4. f Deut. 4. 6.

Et meditatio cordis mei.) Nempe loquetur; dicitur enim, & *cor loqui* & *os meditari*, ut aliàs vidimus: poteſtque hoc loco meditatio הגות *haguth*, ἡ μελέτη, *ſermonem* ſignificare ſaltem ſubmiſſionem, ut etiam alibi diximus. Id in ſcholio quodam optimè declaratum eſt, καὶ μινυρίσει ἡ καρδία μου σύνεσιν, *& ſubmurmurabit ſuccinetve cor meum prudentiam*, ſive *intelligentiam*, interpretatur Auguſtinus de vena cordis manantem ſermonem, non labiis prolatum ſolis; *os enim ſapientis in corde ipſius* g. Admonemur, ait Ambroſius, non tumultuarium proferre ſermonem ſed exercitio quodam meditationis, & ſtatera mentis internæ examinare dicenda. Oratori Eccleſiaſtico longe magis neceſſaria dicendorum præmeditatio, & exercitatio, quàm politico, cui has duas res adeo neceſſarias eſſe dicendi magiſtri traditis præceptis multis docent: & ſuomet ſummi oratores confirmaverunt exemplo. Dat Deus quæ ſui loquantur, non in perſecutione tantùm, ſed etiam in docendi munere: ſed hoc præſertim, dummodo, quod in ſe eſt, doctor faciat. Chriſtus ipſe quaſi ſeſe compararet ad concionandum, non totos triginta ſolùm expectavit annos, ſed à baptiſmo ſtatim ſeceſſit in deſertum, ibique quadraginta integros dies rebus divinis meditandis dedit operam *h*. *Hominis eſt animam præparare, & Domini gubernare linguam* i. Illud tamen etiam cum Domini ejuſdem gratia, ut Auguſtinus *k* admonet, quamvis membrum alterum (legens in primo *cor* pro *anima*) ſic recitet, (& à Domino reſponſio linguæ,) intelligatque de lingua Domini, quæ cordi ad audiendum præparato, quid ipſo loquatur *l*, reſpondeat: ſed ſimplicior illius loci ſenſus, poſſe hominem quidem cogitare apud ſe, ac proponere quid ſit loquuturus, etſi non ſine gratia divina, at abſque ejuſdem auxilio Dei non poſſe quod loqui propoſuerit, ut oportet, eloqui. Baſilius hinc elicit qui ſapientiam corde conditam habeat, ore quoque promere ad aliorum utilitatem debere, quia *ſapientia abſconſa, & theſaurus inviſus, quæ utilitas in utriſque* m?

g Eccl. 21. 26. h Matt. 4. 1. i Pr. 16. 1. k 2. contra duas ep. Pel. c. 8. m Eccl. 20. 32.

Prudentiam.) Hieronymus, *prudentias*, ut paullo ante *ſapientias* תבונות *theunnoth*: qui numerus pluralis paullo infrequentior Græcè Latinèque quàm nominis præcedentis, *ſapientiæ*; Sapientia præſentis temporis ad prudentiam, uſum, opus, mores ferri debet. Scripſit Sapiens *n*, quòd *Sapientia eſt viro prudentia*, τίκτει φρόνησιν, *parit prudentiam*. Sed in hoc Pſalmi loco eſt σύνεσις, quæ magis propriè dicitur Latinè *intelligentia*, ut legit etiam Auguſtinus. *Syneſim* o Ariſtoteles habitum à prudentia diverſum facit, ſed qui hanc comitetur, & per quem benè perſpiciamus, ac intelligamus judicando, quæ à prudentia jam ſunt inventa & præcepta, ut fiant: an juxta regulas prudentiæ benè fuerit judicatum, vel præceptum. Nam habet ſe ſyneſis, ut ait idem Philoſophus, quemadmodum in diſcipulo perſpicacitas ad rectè intelligendum, ac judicandum ea, quæ magiſter docet, opponiturque tarditati, ſeu hebetudini. At voces confunduntur, nec ita ſubtiliter modò ſumitur σύνεσις ſed abſolutè pro prudentia, partibuſque ipſius. Juncta ſapientiæ prudentia ruminationi ſimilis dicitur ab Heſychio; & Didymus ait tunc ſine errore ſapientem ſermonem proferre nos poſſe, quum mentem per prudentiam excitatam habuerimus: Origenes, Euſebius, Theodorus innui hìc Apoſtolos loquentes, quos Chriſtus pronuntiatis parabolis interrogabat, an intellexiſſent, & eas illi exponebat *p* & aperiebat ſenſum, ut intelligerent ſcripturas *q*. Videtur Baſilius prudentiæ meditationem referre ad utilitatem propriam illiuſmet, in quo eſt *r* ſapientiæ ſermonem ad alterius bonum: Chryſoſtomus r *prudentiam*, vel potius *intelligentiam* dicendi tribuitur *ad ſapientiam* docendi. Vult vates, ut eſt dictum, ſe, quæ docere velit, ſignificare divinitùs accepiſſe, ac didiciſſe.

n Pr. 10. 23. o 6. Eth. c. 10. p Mat. 13. 18. q Luc. 24. 45. r tom. 3. hom. de Spir. S.

Inclinabo in parabolam aurem meam.) Pſalterium Romanum & Ambroſianum, Gregorius *ſ*, Iſidorus *t*, *ad ſimilitudinem*. Caſſiodor. (in ſimilitudinem) Ambroſius, & Hieronymus, *ad parabolam*. Græca vox eſt παραβολή: Hebræa משל *maſchal*, quæ reddi etiam potuit, *proverbium*: ſicut Felix fecit. Pſalm. LXIII. *u*. *Poſuiſti nos in ſimilitudinem in Gentibus*, Græcè legitur, εἰς παραβολήν. Hebraicè משל *maſchal*; Inde repetas quæ huc pertinent: Chryſoſtomus, varias notiones *parabolæ* declarat, ſibique videri dicit hoc loco eſſe narrationem obſcuram, ænigmaticam, multum difficultatis habentem. Ego ex difficultate argumenti paradoxi, & alieni à ſenſu hominum, qui ſuis affixi ſunt commodis, obſcuritatem naſci credo, quum alioqui verba per ſe ſatis perſpicua ſint. Quo pacto, & ſermo Chriſti de ſua paſſione diſertus, & clarus, diſcipulis obſcuriſſimus erat *x*. Nam ut rectè Antonius *y* Guevara obſervavit, quia priſci ſententias graviores de moribus, vix umquam niſi ſub variis ænigmatibus & ſimilitudinibus evulgabant, ut Æſopi teſtantur fabulæ, ac ſymbola Pythagoræ, nec pauca in ſcripturis divinis exempla, factum eſt, ut omnis de re tali ſententia licèt parabolica, ſeu ænigmatica non ſit, dicatur tamen parabola, ænigma, proverbium, & ut videre eſt in libro parabolarum Salomonis, hujuſmodi de cauſſa, quæ olim *lorica* à loco corioque dicebatur, nunc de ferrea dicitur: papyrus priùs ex arbuſcula, modò de contrito linteo, & ita de aliis. Ceterum idem valet, quod alius apud Chryſoſtomum vertit κλινῶ παραβολῇ τὸ οὖς μου, *inclinabo parabolæ aurem*. Similis phraſis Pſ. LXXVII. *a*, non

ſ Hom. 11. in Ezec. t de Gent. voc. c. 20. u v. 15. x Luc. 8. 31. 34. y Habac.

non audientis, ſed loquentis; *aperiam in parabolis os meum*, loquar propoſitiones ab initio. Hoc autem loco priùs quàm ſeſe aperiat, loquaturve, ait audire velle quum priùs alios ad audiendum invitaviſſet. Pro doctore, ait Chryſoſtomus, nunc video auditorem; ne quis exiſtimaret eſſe humanum quod dicitur; & ſuſpectam haberet ejus inventionem, aſſerit ſe Deo aurem inclinaviſſe, audiviſſe ab illo, quemadmodum Iſaias *b* dicebat, *Dominus dedit mihi linguam eruditam ut ſciam ſuſtentare eum qui laſſus eſt, verbo: erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quaſi magiſter*: & ſecundum LXX. κύριος, κύριος δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον, ἔθηκέ μοι πρωῒ πρωῒ, προσέθηκέ μοι ὠτίον ἀκούειν. *Dominus, Dominus dat mihi linguam diſciplinæ, ut ſciam quando oportet loqui verbum, poſuit mihi mane, mane addidit aurem ad audiendum.* Sic Prophetæ ceteri ſibi Domini proteſtabantur factum verbum: Chriſtus quòd, non loqueretur à ſe ipſo, ſed quòd qui miſerat eum pater, ipſi mandatum dederat quid diceret, & quid loqueretur *c* Chriſtum Paulus *d* in ſe loqui ſcripſit. Apoſtoli omnes viſum eſſe Spiritui ſancto *e*, & ſibi: *Audies*, inquit Ezechieli *f* Deus, *ex ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me*: ubi Gregorius *g* annotat, quòd qui rectè prædicat, priùs aurem cordis loquutioni intimæ inclinat, ut poſtmodum os corporis in propoſitionem admonitionis aperiat: priùs aurem cordis aperit voci Creatoris, & poſtmodum os ſui corporis aperit auribus plebis. Id autem etiam confirmat præſentis loci teſtimonio. Auguſtinus audire eum dicit, poſtea loqui, qui, quod docet, facit, & parabolam pro iſtius vitæ cognitione ſumit *per ſpeculum & in ænigmate* h. Alium innuunt ſenſum verba iſta, quem vidit Caſſiodorus, Thomas Aquinas, Cajetanus, & alii, ut David præter ea, de quibus dicere ſe velle dixit, cogitare ſe nunc dicat de modo ipſo dicendi, videlicet accommodatè ad captum auditorum; ita ut ipſe ſe priùs dicentem veluti audiat, & verba ipſa perpendat, & ſimilitudines, apertaſque propoſitiones excogitet: ut intelligi melius poſſit, faciliuſque proponere. Sic, ut Cajetano placet, *inclinare aurem*, eſt inclinare rem auditam parabolæ atque ad parabolicum dicendi modum. Rurſum Caſſiodor. pium, magiſtrum ait, & cum illo, ut ſolet, Bruno Herbipolenſis, ſignificare nomine ſimilitudinis, ut quod ad exemplum datur devota æmulatione, Domino præſtante faciamus. Hieronymus vult innui adventum doctoris Chriſti, qui loquuturus eſſet in parabolis, ut proinde ad audiendum & intelligendum ſe David, alioſque ſpiritualiter præparet. Idem colligit ex hoc loco Iſidor. *i*. Chriſtus quidem inter alias cauſſas, propter iſtam ſine parabolis non loquebatur ad turbas: quod Matthæus *k* prædictum priùs fuiſſe à Propheta noſtro monet, Pſ. nempe LXXVII. *l*. Poſtremo *inclinatio auris in parabolam* eſt dijudicatio rerum, ac verborum, quæ proferenda erant; unde Job *m*: *nonne auris*, inquit, *verba dijudicat*.

a verſ. 2. b cap. 50. 4. c Joa. 12. 49. d 2 Cor. 13. 3. e Act. 15. 28. f c. 3. 17. g Hom. 11. h 1. Cor. 13. 12. i de Gen. voc. c. 20. k c. 13. 35. l verſ. 2. m c. 12. 11.

Aperiam in Pſalterio propoſitionem meam.) Hieronymus, *aperiam in cithara ænigma meum*: Thomas refert Hebræos interpretari, *divinationem meam*, nullos legi ſic exponentes, nec hujuſmodi notionem Hebræi nominis חידה *chidah*. Pro Pſalterio eſt כנור *chinnor*, poteſtque generaliter accipi pro quovis inſtrumento muſico, ut aliàs docui. Iſidorus legit *Aperiam in Pſalterio ænigmata mea*: Hebræum nomen cum affixo eſt חידתי *chidathi*, & ſi legeremus חידותי *chidothi*, eſſent numero plurali *ænigmata mea*. Vox Græca eſt πρόβλημα, quod Latini quoque *problema* nominant. Refert Chryſoſtomus alium interpretem Græcum αἴνιγμά μου vertiſſe. In Pſal. LXXVII. *n*, *aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones*, Græcè ἐν παραβολαῖς, & προβλήματα: Hebraicè numero ſingulari במשל *bemaſchal*, & in plurali חידות *chidoth*. Propoſitio non eſt enunciatio dialectica hoc loco, ſed obſcurior quæſtio, quæ proponitur ad ſolvendum, ſeu diſquiſitio rei obſcuræ, ac paradoxæ. Talia Reginæ Sabæ, quæ in hiſtoria Regum *o* Græcè Latinèque, appellantur ænigmata, Hebraicè חידות *chidoth*: tale quod Sampſon propoſuit, ut etiam Græcè ac Latinè dicitur problema *p*. Hebraicè חידה *chidah*. In Habacuc *q* præterea: *numquid non omnes iſti ſuper eam parabolam ſument, & loquelam ænigmatum ejus?* pro *parabola* etiam extat Græcè παραβολή. Hebraicè משל *maſchal*, ſed Hebraicè, pro *ænigmatibus* quæ vox quoque. Græca eſt חידות *chidoth*. Suppetunt & alia exempla plura *r*, in quibus interpres *ænigmata* reddidit pro חידות *chidoth*. Et quamvis parabolicum quid, ac ſimilitudinis aliquod involucrum contineretur ſecundùm primariam vocem in dictis vocibus; tamen ut ante monui, tranſlatæ & accommodatæ ſunt ad graviores difficilioreſque ſententias. Nam citato Pſ. LXXVII. dicetur populus fugere incredulitatem, ac mores Ephraim, nec non majorum ſuorum qui egreſſi ſunt ex Ægypto, ſed potius imitari alios, qui ſunt ingreſſi terram promiſſionis, & veſtigia David: quia porro doctrina illa ex aliorum deducitur eventis, exempliſque, ibi *parabolæ* vocantur, *problemata*, ſeu propoſitiones: quia rem continet reconditam, & obſcuram illis, qui dicuntur lumine ſolo naturali, & narrat nonnulla, quæ fidem humanam ſuperare videantur. Quæ ratio in præſentem locum ſuo modo quadrat. In Pſalterio autem, vel cithara, vel alio quovis inſtrumento muſico aperitur propoſitio, quando, ut Enarratores docent, Græci præſertim, ut Origenes, Euſebius, Didymus, Theodorus, Baſilius, facta operaque reſpondent, & quaſi concinnunt ſermonibus, exemplum doctrinæ, praxis theoriæ, caro animæ, fidei vita, virtuti voluntas, & concinne ac apte, jucunde decore, libenter, ac ſine invidia tædioque quæ didicit quis, aliis communicat, ita ut ſit ſermo cum gratia ſemper *ſale conditus* ſ; quando, ut Ambroſius ait, aptum organum ſibi Dominus, & vas electionis invenit, & Spiritus ſancti plectro interiorem quis chordam, exterioremque pulſat, lingua, ſeu ſpiritu, & *mente orans pſalleníque*. Illius eſt pſallere, qui *æquo animo* eſt *t*; nec pſallitur canticum libenter *in terra aliena* u: & *muſica in luctu importuna narratio* x. Licet autem mœſtis quoque argumentis muſicæ forma quædam aptetur, & ſuos elegi etiam cantus habeant, ut videri poſſit de tali armonia hìc eſſe ſermo, ubi de judicio, & ob agitur contemptu; tamen hæc ipſa monita juſtis læta ſunt, qui diligunt *adventum Domini* y, & quibus nihil curæ aliud eſt, quàm Deus. Quod ait Auguſtinus *z*, de Cantico Canticorum, continere voluptatem allegoricis tegminibus involutam, ut deſideretur ardentiùs, nudetur jucundiùs, hoc ipſum de parabolis, propoſitionibus, problematibus, ænigmatibus poſſumus aſſerere, tùm præſenti Pſalmo contentis, tùm Pſalmis aliis, & aliarum ſacrarum ſcripturarum libris. Ariſtoteles *a* à veteribus prodit νόμους appellatas, quòd homines priùs quàm litteras ſcirent, leges cantabant, ne eas oblivioni mandarent.

n verſ. 2. o 3. Reg. 10. 1. p Jud. 14. 12. q c. 2. 6. r Num. 12. 8. Job. 13. 17. Prov. 1. 7. Ezec. 17. 2. ſ Col. 4. 6. t Jacobi 5. 13. u Pſ. 136. 4. x Eccl. 22. 6. y 2. Tim. 4. 8. z 17. de civ. c. 20. Cantici canticorum ſcriptio qualis. a Sect. 19. prob. in 28. Leges Cur νόμοι dictæ.

Verſ. 6.) Cur timebo in die mala; iniquitas calcanei mei circumdabit me.

POſt procœmium, quo cunctos, nullo dempto, invitavit; arrogantiam potentiorum compreſſit; pollicitus eſt, ſe aliquid magnum, & præclarum eſſe dicturum; dixit ſe nihil domo allatum proloqui velle, ſed à Deo ipſo audita; ſignificavit orationis obſcuritatem; promiſit ſe nos ſpiritualem docturum ſapientiam, quam ſit perpetuò meditatus: poſt hæc, inquam, omnia, aggreditur tandem propere quæſtionem, de ſe ipſo loquendo, quum illa pertineat ad omnes, ut magis conciliet animos omnium ſibi. Quæſtio eſt; cur ego tandem id committam, ut mihi neceſſariò timendum ſit, quum dies ille advenerit formidandus, miſeriæque plenus, quo pronuncianda de me in privato primùm, deinde in generali etiam judicio ſententia eſt? timoris cauſſa potiſſima, ſi contigerit, me in calce, extremoque vitæ obſeſſum eſſe ab iniquitate, peccatiſque, tùm vero præcipue ab illis, quibus ego præfidens nimium, ac præſumens, inviteníque mihi ipſi, alios etiam ſupplantaverim ac iniquè vexaverim, ut mihi compararem facultates: quia verò in poteſtate mea eſt ne peccem, videlicet cum gratia Dei, & ſi peccavero ut emendem, nec moriar cum peccato; propterea excutere debeo nimium iſtum timorem, quia vitare poſſum hoc tantum malum: quod non licet ei, qui neceſſario malo obnoxius eſt, ſicut morti. Alius adhuc exiſtere ſenſus poteſt, ut ſibimet ipſi animum faciat percontando,

do, quid ſit demum, cur extimeſcat potentes, qui alios iniquè opprimunt, malis afficiunt, conculcant. Quo pacto totus verſus quæſtionem unam continebit; vel certè geminam abſque reſponſione. Pſalmo toto eorum demonſtratur miſeria, qui placent ſibi, feliceſque ſe prædicant in divitiis, quæ nihil adverſus mortem & judicium adjumenti afferre per ſe poſſint. Primum ſenſum vetuſtiores aſſignant, ut interrogationi reſponſio ſubjiciatur quæraturque de timoris cauſſa in die vindictæ divinæ, præſertim ſub mortem, ac in judicio univerſali. Adhuc tamen varia diſputatio apud nonnullos eſt, nec omnino exponendi ratio, ut ſeparatim ac diſtinctè docebimus nunc in enucleatione particulari.

Cur timebo in die mala?) Hieronymus, *quare timebo in diebus malis?* Ex Hebræo בימירע *bimerabb*, *in diebus mali*, aut *militia*: quod ſubſtantivum, etiam Græcè à quibuſdam exprimi notat Chryſoſtomus, vel per πονηρȣ̃, vel per κακȣ̃, Symmachus reddidit, *κακώσεως*, *afflictionis*. Alia Pſalteria, Latina, & Ambroſius, Auguſtinus, Caſſiodorus, *ut quid*. Chaldaicè, pro *in die mala*, vel *mali*, ponitur *in die tempeſtatis mala*, ביומאסערות בישא *beiom a.bharuth biſcha*. Athanaſius jubet, nos apponere interrogationis notam ibi, *cur timebo?* ut quæ ſequuntur, ſpectent ad reſponſum. Alii ut priùs indicavi, & ſentit cum R. Aben-Ezra Genebrardus, nec diſplicet Janſenio, duplicem quæſtionem faciunt, *cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei* (ſupple cur) *circumdabit me?* quæ ſit, dixi Pſalmo XL. *a*, & XXVI. *b*, quæ *dies malorum*. Et
a *verſ.* 2.
b *verſ.* 5.
tamen haud eadem omnium ſententia de iſtis, & ſequentibus verbis totoque verſu, ita ut meritò dici potuerit Pſalmus hic חידה *chidah*, *problema*, ænigma. Sumi hoc loco *dies mala*, ut etiam docui, poteſt pro die mortis, & judicii; ſimul pro die cujuſvis gravioris calamitatis: ſic enim, & *dies pauperis* vocantur *mali* c,
c *Pr.* 15. 15.
poſtremo pro die temporeque ſenectutis: nam *dies* pro tempore ſæpe accipitur, ut eidem illi Rabino videtur;
d *cap.* 12. 1.
quemadmodum, & iſtius ætatis dies in Eccleſiaſtis *d* libro dicuntur eſſe, de quibus, qui ad eos pervenerit, dicant, *non mihi placent*. Porro diſpungendi ratio retinenda quam habemus, ut integra quæſtio pertingat uſque ad illa *in die mala*.

Iniquitas calcanei mei circumdabit me.) Symmachus *τῶν ἴχνων μȣ. veſtigiorum meorum*, pro *τῆς πτέρνης μȣ*, Hebraicè עקבי *bhakeuai*, in plurali; ſed & Hieronymus, & alii legerunt עקבי *bhakeui*, in ſingulari עקב
e *Gen.* 27. 36
bhakeu, unde ועקוב *Jacob* quaſi *ſupplantator* e, & *calcator*. Chaldaice referendo uſque ad finem verſus interrogationem, ſeu reſponſum ad interrogationem per modum interrogationis (*quare timebo in die tempeſtatis mala, niſi quando reatus peccati mei circumdabit me?*) vel, *niſi quia reatus peccati mei in fine meo circumdabit me?* Hoc ſecundo modo Nebienſis, plura in Chaldæo legens textu, nimirum quibus reſpondent (*in fine meo* בסופי *beſophi*.) Favent hæ voces expoſitioni illi ſatis communi, ut *iniquitas calcanei circumdans*, ſit ea, quam quis in extremo, quod noviſſimum etiam vocamus, velutique in calce, ſecum habet tamquam vallantem hoſtem, videlicet in morte, ubi fertur privatim ſententia; & in judicio generali, ubi publicè. Alter ſenſus erit, *ſi iniquitatem* concretè ſumas pro iniquo, ut quum ſui ipſum hoſtes, veſtigia ejus inſiſtendo, ac perſequendo, circumſtent; tunc timeat maximè, utpote jam evadere non valens. Galli de celeri, ac vehementi perſequutore dicunt (*il me pourſuit aux talons*.)

f *Virg. Æn.* 5.

quo deinde ſub ipſo (ait ille *f*.)
Ecce volat; calcemque terit jam calce Diores.

Tertiò quum calcaneus, pars extrema corporis, imprimat humi veſtigium, ideoque pro hoc pars illa ſumatur: & quidem ad opera deſignanda, quæ quis veluti impreſſa relinquit: præterea ſi *dies mala* intelligatur calamitoſa & periculoſa; timoris in illa die cauſſa erit, quum quis iniquitate calcanei, hoc eſt, iniquis operibus, circumdatum & obſeſſum ſe deprehendet. Nulla certè nocet adverſitas, ſi nulla dominetur in nobis iniquitas; nec diffidit quiſquam, ſi priora non impediant peccata, quominus liberet eum Deus: quamvis vita ſuperſtite, quantalibet nulli ſpem eripere peccata debent. Quocirca vis interrogationis eſt qua quis urget ſe. Egone peccando in eas me conjiciam anguſtias, ut quum premat calamitate, quam *dies* denotat *mala*, totus expalleſcam, conſternar, quodammodo deſperem? Et qui negationem interrogatio nonnumquam denotat, Baſilius eam expreſſit, ac ſi David vaticinetur quoniam in judicio nullus alius accuſator erit, præter peccata, non timebo, quoniam peccatorum veſtigia non circumdabunt me.

Quartò rurſum iniquitate calcanei, calcantes iniquos interpretando, qui ſcilicet retro veſtigia obſervent ad ſtruendas fraudes, juxta illud *g*, *ipſi calcaneum meum obſervabunt*, ſenſus erit; cur iſtos ego trepidem
g *Pſ.* 55. 7.
quamlibet florentes, potentes, & (quod eſt ſequenti verſu,) *qui confidunt in virtute ſua, & in multitudine divitiarum ſuarum gloriantur?* Nihil eſt quod tales reformidem, quorum paullo poſt, inanem eſſe, ac brevi caſuram potentiam docebo. Attingit Agellius; prior magis diſertè Gagnejus. Sed quid ipſe poſſim aſpero timere tempore ac ſiniſtro; circum me inſidias, ac retia pravitate pleni hoſtes tetenderunt mei; ſed illi quàm modicum poſſunt, attendite. Favet præterea non parum Thomas Aquinas.

Quintò, quia de divitiarum, ut initio ſum præfatus, agit hic Pſalmus, contemptu, ſi *malam diem* velis eſſe ætatis effœtæ, in qua quo viæ minus, plus quærere viatici ſolent mortales *h*, caſtigabit ſeipſum Propheta interrogatione acerba. Ecquid ſi forte illuc ætatis
h *Cicer. in Cat.*
detur evadere; quæ moleſtior eſt, arbitror mihi nunc ad allevandam moleſtiam, timoremque, ne me neceſſaria vitæ tunc deficiant; anxiis curis conquirendas opes etiam per nefas, ut non dubitem vias iniquas ingredi, premere veſtigiis iniquum mammona, totam occupare, atque circumvallare mentem talibus cogitationibus, & ſtudiis.

Sextò, *iniquitatis* nomine per metonymiam, pœna illi debita ſignificatur; *calcaneo* extremum vitæ: *die mala* illud ipſum tempus obnoxium ſummo periculo. Ergo, *cur timebo in die mortis?* quia pœna peccatis debita exigetur à me, ac omni ex parte ita circumdabit, & cinget, ut effugio locus eſſe non poſſit, ſed contingat ſic vitam terminare. Jacob, quum prior Eſau ex utero egrederetur *plantam fratris tenuit manu* i, quo præfigurabatur fore, ut poſt labores primos, vitæ fœlicia Jacob habiturus eſſet, Eſau vice verſa.
Jacob ſupplantatio quid deſignaret.
i *Gen.* 25. 26

Septimò, addit Cajetanus: ſub *iniquitate calcaneorum* ut Hebraicè legi monui, contineri argumentum à minori ad majus, quatenus talis iniquitas carnale peccatum innuit, utpote quum corporis infima pars calcaneus ſit, & ejuſmodi peccatum ex genere ſuo minimum, quamvis re vera mortale poſſit eſſe. Argumenti ratio in hoc eſt. Quantus occupabit me timor in die mali (ſic etiam ex Hebræo) quod abſolutè poſitum illud indicat, quod eſt maximum, nempe vitæ futuræ, ac æternum, propter alia peccata, quum, quod minoris æſtimatur, tamquam partis infimæ, carnis peccata undequaque circumdaturum ſit. Videtur hic dicendi modus ex parte placuiſſe Bredembachio; nam *timorem in die mala*, ob quaſcumque præſentis etiam vitæ calamitates oriri explicat: inde, ſi quis peccati ſibi ſit conſcius, quod propterea denominetur à calcaneo, quia Diabolus fretus infirmitate carnis, itaque *inſideant calcaneo*, ut eſt in Geneſi *k*, *mordenſque ungulas equi*, *ut cadat aſcenſor ejus retro* l (docet id hoc loco Auguſtinus) in id hominem inducit: Deus autem ſepenumero calamitates, non niſi propter peccata immittit. Aliqui *m* putant *iniquitates calcanei* leviora quoque venialia peccata indicare, quaſi opponantur peccatis capitis, ſive capitalibus.
K *c.* 3. 15.
l *c.* 49. 18.
m *Dion.* 10. 3 *conc.* 1. *de* 1. *Advent.*

Octavò, ex Clario, quid *in die mala*, ideſt, toto ſpatio vitæ, quæ plena eſt ærumnis, angor, diſcruciorque curis immodicis, ac operando fluxis bonis, quum in fine operum, quando ſcilicet deſinet occaſio ultra operandi, nihil inde ſim reportaturus, niſi iniquitate oneratam conſcientiam, & ſempiternarum reatum pœnarum?

Nonò nitens Trevetus, niti maximè pondus totius corporis humani ſuper extremam pedum partem, qui ſunt calcanei, ait, bonum calcaneum eſſe bonam fiduciam, malam iniquitatem calcanei. Tunc explicat, *quare timebo in diebus malis?* non debeo timere, quia

talis timor indicat hominem niti fiducia iniqua, & humana, non autem bona, quæ in ſolo Deo eſt. Huc ſpectat quod ait Vatabl. animi propoſitum, ac intenſionem ſumens per ultimam corporis partem; iniquitas intentionum mearum occupabit me, ſi ab alio pendeam, quàm à ſolo Deo; non aberit à me iniquitas, ſi quo tempore videro me deſtitutum opibus amicìſque, animum abjecero, & ſi meliorem divitum conditionem mea exiſtimavero, ſceleris purus non ero.

Decimò, ex eodem Treveto, num aliquid in me eſt, quod debeam timere? an talis iniquitas in me eſt, ut propter illam timeam? quaſi *calcaneum* nominet velut poſtremum quid, & conſequens ipſum timorem, perturbationem, reatum pœnæ, qui eſt effectus peccati: quod hac ratione ſignificabitur per *diem malam*, ideſt, per tempus quodlibet, in quo conſcientiam quempiam accuſabit.

Undecimò, Ambroſius Chriſtum hìc loquentem faciens, explicat dicere, quòd in die judicii timere nihil poſſit, quia iniquitas Adæ, quem in calcaneo veluti momordit ſerpens, ac vulneravit: hoc eſt, Originale peccatum, de quo etiam exponit Hieronymus, ei nocere non poſſit. Davidem de ſe alibi dixiſſe *iniquitates mea ſuperpoſuerunt ſuper caput meum* (*ſupergreſſæ ſunt caput meum*) idcirco lotos à Chriſto diſcipulorum pedes *a*.
a *Pſ.* 37. 5.
contra lubricum, ſeu pronitatem peccandi, ex veneno illo ſerpentis relictam; ut fida ſtatio poſſet eſſe virtutum. Affinis expoſitio Caſſiod. & Brunonis Herbipolenſis, Chriſtum negare ſibi timendum in die paſſionis: quaſi cum interrogatione etiam dicat, *numquid iniquitas calcanei mei circumdabit me?* quemadmodum ſolet contingere paccatori, ut extrema ejus ſcelerato fine clauduntur.

Duodecimò, idem Ambroſius interpretatur de Judæ proditoris iniquitate, quoniam ipſemet Chriſtus affirmavit *b*, *qui manducat meum panem, levabit ſuper me calcaneum ſuum*; *ſuum*, quia Chrſtus ſine iniquitate, illaque iniquitas ſolius erat proditoris; *meum*, quia Judam quaſi ultimum ſui corporis appellat (cujus nos ſumus corpus, & membra) ſerpenti obnoxium, & parentem vulneri; Apoſtolos alios, præſtantiora & ſtuoſa membra.
b *Joan.* 13. 5

Decimum tertium idem adhuc Ambroſius affert, ſynagogam eſſe calcaneum iniquè Chriſtum circumdantem, prout ſcriptum eſt *c*, *circumdantes circumdederunt me, & in nomine Domini quia ultus ſum in eos*, decorem & gloriam vultus Chriſti, Eccl. eſſe: quemadmodum etiam canitur: *Dominus* d *regnavit, decorem induit.*
c *Ibid.* 18.
d *Pſ.* 117. 11.

Decimus quartus eſt Remigii; in Chriſto piè vivere volentem, non habere cur timeat in judicio, quia niſi velit, non offendet graviter: *iniquitas* autem *calcanei circumdans*, ideſt, carnalis infirmitas adhærens terræ, neceſſarium quoddam malum, propter quod vitari non poteſt aliqua ambitio, vana gloria, & ſimilia leviora peccata.

Decimus quintus, de Davidis peccato, quo proditoriè Uriam ſupplantavit, tractavit, & occidit eo modo, quo luctator ſocium evertit.

Decimus ſextus, de ejuſdem adulterio, quia, ut medici tradunt, à pedis planta inchoat vena, quæ concitat libidinem, ita ut ea de cauſſa hieroglyphicè aut ſymbolicè dixerint in ſolo calcaneo vulnerari Achillem potuiſſe *e*; & Orpheo teſte princeps libidinis locus talus eſt *f*. De fabula Achillis Photius *g*, & Fulgentius *h*: tale quid innuit Cicero *i*, quum cavet de uno pede, quem daret conſularis ſoror, Atticum conqueri, licet etiam alterum ipſe tolleret. Lege Manutium, eodem ſpectare fortaſſis poſſet galli gallinacei caſtratio inuſtione calcarium, ac imorum crurum, ut e contrario Phlebotomia prolificationem juvat homini adhibita, ut Fulgentius ait.
e *Pſ* 32. 1.
f *Pierius lib.* 35. *Fulg.* 3. *mythol. c.* 7.
g *Idem ibid.*
h *Bibl. n.* 152
i *c.* 13. *Myth. cap.* 7.
k 2. *ad Attic Epiſt.* 1.
Achilles in ſolo calcaneo vulnerari poſſe quo ſymbolo dictus.
Princeps libidinis locus, talus.
Ciceronis, de Attici ſorore locus.
Galli gallinacei caſtratio.

Decimus ſeptimus, de utroque peccato, quatenus id patravit David clam tectèque, ut idcircò dixerit *k*, *tibi ſoli peccavi*, hoc eſt, conſcio te ſolo, quaſi dicas, premere, atque ſub calcaneo occultare voluiſſe.

Decimus octavus de iiſdem, pro ut peccando viſus eſt conculcare, nihilique facere Deum, à quo tot acceperat beneficia. Hoc eſt juxta parœmiam, *oculum habere in ſolea: nec reſpicere cœlum, ac Deum*, quod Daniel *l* ſcribit de ſenibus libidinoſis. Affinis illa formula Filium Dei conculcandi *m*, calce abjiciendi victimas Dei *n*. Inſinuat ultimos quatuor ſenſus Petrus de Valderama *o*.
Phlebotomia hominem juvans ad prolificationem.
l *Pſal.* 50. 6.
m *Dan.* 13. 8
n *Heb.* 10. 29
o 1 *Reg.* 2. 29
p *Ser. Hiſp. de ſer.* 2. *D.* 4 *Quad ſeu exer. cap.* 9.

Ex tot dicendi modis, quos aliquando, non ſine labore colligimus, quum quiſpiam locus illuſtrior eſt, illique moralem inſtitutionem continent; in principio probabiliores duos propoſui, quorum etiam prior melior, ſicut communior, optimèque declaratus ab Auguſtino, Ruffino, Beda, Remigio, Haimone, Brunone Carthuſiano, nimirum de finali impœnitentia: quamvis nonnihil diſcrepent: Beda *calcaneum* pro pede toto, hunc pro via ſumit, ideſt, operibus malis: vel pro peccato, quo faciliùs ad interitum ſubruimur, quod vocat criminale, quemadmodum per *calcaneum*, cui innitimur, facilè dejicimur; vel pro finali, ut modo dicebam, impœnitentia, quam Diabolus curat maximè, iſto modo inſidians calcaneo *p*: vel pro humilitatis, & charitatis everſione, quibus virtutibus firmis conſiſtimus tamquam calcaneo: vel pro carnali deſiderio & peccato, quia calcaneus adhæret terræ, de quo peccato ſerpens etiam Diabolus magis tentat, cujus obſervare, atque conterere jubemur *caput* q, ideſt, ſuggeſtionem ad petram *r*, qui eſt Chriſtus *ſ*.
q *Gen.* 3. 15.
r *Gen.* 3. 15.
ſ *Pſ.* 136. 9.
1. *Cor.* 10. 4.

Verſ. 7.) Qui confidunt in virtute ſua, & in multitudine divitiarum ſuarum gloriantur.

IStius ex priore pendet verſu ſententia, nexuque. Videntur deſcribi ſumma capita vel cauſſæ iniquitatis, de qua eodem illo verſu dictum eſt, ambitio, ſive ſuperbia, & avaritia, quæ impellunt ad iniquè vexandum alios, & iis præditos merito timere faciunt *in die mala*. Vult Baſilius innui divites, & terrigenas nominatos verſu tertio, præſumentes, & confidentes ſupra modum corporis viribus, & in incerto divitiarum ſpem locantes. Id transferri cum Auguſtino *t*, & aliis, poteſt in eos, qui propria nitantur virtute meritiſque ſine gratia Dei, quod Ruffinus nominatìm accipit de Judæis confidentibus in juſtitia ſua, non in Chriſto, de quo, quæ deinceps dicuntur, multi explicant. Ergo, ut perſuadeat, ſibi divitias, iniquè coacervandas non eſſe, ſicut faciunt multi, affirmat, id ſi faceret, ſtultè facturum eſſe, quoniam qui hoc faciunt, quemadmodum ſequentes continent verſus, cavere, aut evadere *diem malam*, mortis judicii que minimè potuerunt, quæ prius quoque memorata eſt terrorem graviſſimum incutere. Probat autem, ut bene Thomas oſtendit, evitari non poſſe diem illam malam, nec viribus externis, nec divitiarum copia, nec per amicos, nec per quævis opera etiam bona, quæ quis faciat, dum eſt in peccato, quum nec pro offenſa, nec pro reatu ſufficere poſſint: nec per mortem temporalem, quia poſt illam reſtat ſupplicium æternum. Eumdem quoque ſenſum Rabini tradunt apud Galatinum *u*, ut probent, omnes, propter Originale peccatum deſcendiſſe in infernum ante Meſſiæ adventum; ita ut nihil ad hoc evitandum poſſint divitiæ. Vel certè, ne quem vereatur conculcatorem, aut fraudulentum, quique quaſi calcaneo ipſius inſidietur perſecutorem, & ſumma audacia præditus quidlibet aggredi non dubitat: idem de quovis tali homine pronuntiat, ſcilicet effugere non poſſe calamitatem illam extremam.
t *Hie & Ep.* 208.
u *lib.* 6. *c.* 7.

Nec improbabile, quod ait Genebrardus, ſed poſt incertum Græcum auctorem, vel Originem quem citat Barbarus, & poſt citatum Baſilium, nec non Theodoretum, Euthymium, Nicephorum, apoſtrophen eſſe indicatam littera (ה) *he* demonſtrativa, ò, qui confidunt in ſua potentia opibuſque, audiant quæ mox dicam. Quaſi non contentus provocatione, ac invitatione ad audiendum, quam poſuit initio Pſalmi; denuo audiri velit in re ſummi momenti. Ambroſius allegoricè interpretatur de Judæis perſequutoribus Chriſti, tum verò de Juda proditore, qui ſibi, inquit, validus, & dives apoſtolatus gloria videbatur. Tandem Auguſtini *x* ſalubris admonitio ad Palatinum, qui ſæculo renuntiarat, ſicut ſpreviſti, quod ſperabas in ſæculo, ne in abundantia divitiarum gloriareris, quas more filiorum ſæculi hujus concupiſcere cœperas; ita nunc ad tollendum *jugum Domini & ſarcinam ejus*
x *Epiſt.* 208

g Ier. 11. 32 g, *in virtute tua* non confidas, & illud leve erit, & A
hæc levis. Pariter quippe improbantur in Pſalmo, &
qui confidunt *in virtute ſua*, & qui *in abundantia divi-*
tiarum ſuarum gloriantur, &c.
In virtute ſua.) Hieronymus, *in fortitudine ſua*,
Chaldaicè, *in divitiis ſuis*, על רוכסיהון *bhal nichſebon*,
non eſt δύναμις, virtus moralis, ſed *facultas*, vis, po-
tentia, robur, ut ſæpe vidimus vel etiam *exercitus*,
quemadmodum, & Hebræum nomen cum affixo חילם
b verſ. 14. *chelam*, de quo dixi priore Pſalmo *b*.
Et in multitudine divitiarum ſuarum.) In Pſalterio
Romano, & apud Ambroſium, & Caſſiodorum, *qui-*
que in abundantia divitiarum ſuarum, apud Auguſti-
num, & in Pſalterio Gallicano, ſive Ambroſiano, &
in abundantia divitiarum ſuarum.
Gloriantur,) Hieronymus *ſuperbiunt*, quod aliud
participium Græcum cujus meminit Chryſoſtomus,
importat, ἀλαζονευόμενοι; quod eſt etiam *jactantes*; &
laudantes ſeſe; Hebraicè יתהללו *iithhallelu*, & Chal-
daicè משתבחין *miſhabbechin*: *non eſt bona gloriatio* iſta
c 1. Cor. 5. 6. *c*. Non enim debet gloriari *ſapiens in ſapientia ſua, nec* B
fortis in fortitudine ſua, nec dives in divitiis ſuis, ſed in
d Ier. 9. 23. 24. *hoc, quod ſciat, & norit Deum* d, *non proderunt divitiæ*
e Prov. 11. 4. *in die ultionis*: *juſtitia autem liberabit à morte* e; *Qui*
f Ibid. 28. *confidit in divitiis ſuis, corruet* f. *Non exoraverunt pro*
peccatis ſuis antiqui gigantes; qui deſtructi ſunt confiden-
g Eccl. 16. 8. *tes ſua virtuti* g, præſumentes de Deo: benè ſperantes
Deus non derelinquit: ſed *præſumentes de ſe, & ſua vir-*
h Judit. 6. 15 *tute gloriantes humiliat* h. Ridebitur à juſtis, qui non
poſuerit Deum adjutorem ſuum, ſed prævaluerit in vani-
i Pſ. 51. 8. 6. tate, ſperans *in multitudine divitiarum ſuarum* i.

Verſ. 8.) Frater non redimit, redimet homo, non da-
bit Deo placationem ſuam.

IN die mala ne chariſſimus quidem quiſquam & ma-
ximè illis neceſſarius liberare iniquos poterit; tan-
tum abeſt, ut alius aliquis, aut iidem ſeipſos, alioſve:
nec ullus omnino erit, qui dare quidquam poſſit, quan- C
tivis pretii, quo Deum placare valeat, atque apud
eum efficere, ut à morte tùm corporis, tùm æterna eri-
piat. Quocirca neque ego talis eſſe, neque tales vereri
debeo; quia nec ſi ſim talis, evadam: nec ſi amans ju-
ſtitiæ, & divitias malis artibus non conquirens, tales
adverſarios experiar, multum hi nocere potuerunt mi-
hi, qui evadere dicta pericula nulla ratione, niſi reſi-
piſcant, poterunt. Itaque videtur hæc ad litteram pro-
poſitæ quæſtionis reſponſio, cur ſit in die mala timen-
dum ob iniquitatem, quia vitam in ſolius manu Dei
poſitam nullæ poſſunt opes redimere, quas mortales
pro vita ipſa conſervanda, & proferenda expetunt,
quæruntque nulla juſtitiæ ratione habita.
Transferunt hoc Patres ad neceſſitatem Redempto-
ris Chriſti, quod præter eum nullus alius naturæ no-
ſtræ (idem vere de Angelo ſequitur) redimere homi-
nem poſſet à captivitate Diaboli, nec ſeipſum ullus:
quia, ut Baſilius ratiocinatur, oportet longè præſtan-
tiorem Redemptorem eſſe eo, qui in ſervitute detine-
tur, (omnes autem peccaverunt, & egent gloria Dei D
k Rom. 3. 23 *k* (& ejus qui ſit plus quàm homo, atque creatura, ſci-
licet Deus, qui ut mediator eſſet, heret etiam homo:
Tali Redemptore fretus, nec de ſeipſo præſumens,
non timebit, ait Auguſtinus *in die mala*, & *ab ira ven-*
tura, nec *iniquitate calcanei circumdabitur*. De eadem
l in cap. ult. per Chriſtum redemptione Hieronymus in Jonam *l*
m in Cant. conſentit, & Philo Carpathius *m*, & Paulinus *n*. Am-
n Epiſt. 4. ad Severum. broſius *o*, & Paulinus *p* ſic aptant Chriſto, qui ſe ne-
o Hic & in c. 3. Luc. get *diem* timere *malam*; nihil enim nocere poſſe, qui
p Epiſt. 4. non ſolum non indigeat Redemptore, ſed ipſe omnium
ſit redemptor, vincens pietate germanos, & integri-
tate ſeu innocentia, fundenſque ſanguinem pro alie-
nis, quem nemo poteſt offerre pro fratre. Indicat præ-
terea idem Ambroſius, nec non Caſſiodorus, Remi-
gius, Ruffinus, non profuturam Chriſti redemptio-
nem ei, quem *in die mala circumdabit iniquitas calca-*
nei, multo autem minus proprias ipſiuſmet peccato-
ris, aut cujuslibet etiam alterius ſanctiſſimi preces, &
merita, quia *voluntariè peccantibus jam non relinquitur*
q Heb. 10. 26 *hoſtia pro peccato* q.

Frater non redimit, redimet homo.) Hieronymus,
frater non redimens, redimet vir. Alii, ex Hebr. ſed
tranſpoſita negatione, *fratrem, redimendo, non redi-*
met quiſquam, vel, *frater redimens, non redimet quem-*
quam. Textus Hebræus eſt iſte אחלא כדהופרהאיש
achlo phadoh iiphdeh iſch. Videtur Hieronymus, legiſ-
ſe פרה *podeh*, in participio. Chaldaicè, (fratrem
ſuum captivum nequaquam redemptione redimet vir
impius.) Putant Hebræi nonnulli, ut Ricardus Ce-
nomanus, & Nebienſis refert, poſitum אח *ach*, pro
אחד *echad*, unus, ſicut interdum ponitur חד *chad*,
pro אחד *echad*, ſenſum verò eſſe, unus non redimit,
redimet unuſquiſque ſcilicet non redimet: Omnes La-
tinè, & Græcè verſiones ferè conveniunt: Auguſtin.
tamen, & Baſilius, legunt primo loco, *redimet*: ſi-
cut & in ſecundo, in textu Caſſiodor. videtur cum
mendo legi, *redimit*: quia in Comment. eſt, *redimet*.
Non dubito, quin tranſpoſita negatione, ut dixi, poſ-
ſit eſſe ſenſus, quòd nemo ulla ratione redimet alium:
quod idiotiſmo Hebræo denotat geminatio verbi, hoc
pacto, frater, id eſt, proximus, ſocius, unus, ali-
quis, redimens, aut redimendo, non redimet, & no-
men homo איש *iſch*, poni ſolet pro omni, & quoli-
bet: ſine collectione pro cunctis; cum negatione, pro
nullo. Talem negationem tranſpoſitionis legimus in-
feriùs verſu 18. *quoniam quum interierit, non ſumet om-*
nia; Hebraicè כי לאבמותו יקחכל *chi lo bemotho*
iikkach bacchol, quoniam non moti ejus ſumet omnia.
Sed recedere non licet à vulgata verſione, communi-
que interpretatione, qua innuitur alius & alius, nem-
pe quum is, qui frater eſt, non redimat, multo mi-
nùs alium redimere poſſe. Monet Caſſiodorus ſub ad-
miratione legendum, *frater non redimit?* videlicet ad-
hibita nota interrogationis: quaſi dicat: fieri ne po-
teſt, ut frater non redimat? nempe Chriſtus illum,
qui obfirmato animo in iniquitate moritur, quæ dici-
tur propterea *iniquitas calcanei*. Hoc ſi eſt, immo quia
ita eſt, non redimet homo, id eſt, quiſquam alius:
prout antea in expoſitione diximus. Baſilius videtur
oppoſitam diſtinctionem exigere, ut primum mem-
brum abſque interrogatione pronuntietur, *frater non*
redimet, quod exempli cauſſa explicat de Moſe, qui
frater erat Iſraelis, virque tantus: alterum per inter-
rogationem, atque μετὰ δεινότητος, *cum gravitate*, *re-*
dimet homo? videlicet nullo modo: ſed opus eſt, in-
quit Baſilius, alio, qui ſit plus quàm homo, quamvis
etiam ſimul verè homo: frater quoque ſecundùm natu-
ram humanam, ſed ſecundùm ſpiritualem fraternita-
tem, nos non reperiens fratres, verùm inimicos, &
de talibus reddens fratres adoptione, ut proinde poſt
reſurrectionem appellaverit nos *fratres ſuos* r, minimè r Pſ. 25. 23.
ſic loqui confuſus ſ. Euthymio item placet interroga- Mat. 28. 10.
tionis notam conſtitui in ſecundo membro. Philo autem ſ Joan. 20. 17
Carpathius t de dicta fraternitate differens, obſervat à t Hebr. 2. 11. 12. 17.
ſponſo appellatam ſponſam propinquam, ſeu proxi- t in Cant.
mam, poſtea ſororem, ſponſum à ſponſa fratruelem,
deinde fratrem; ut oſtenderent ſibi invicem antea na-
turæ tantùm, & creationis lege, atque beneficio copu-
latos, poſtea tanto tamque ſingulari redemptionis mu-
nere, nempe ſacratiſſimo ſponſi ſanguine pro ſponſa ef-
fuſo, mirum in modum devinctos eſſe, atque conjun-
ctos. Alii plus volunt ſignificari ſecundo, quàm primo
membro, etiamſi proferantur aſſertivè; nimirum quòd
frater quidem non redimit, aut non redimet, aut redi-
mere non poterit fratrem ejuſdem naturæ principem,
nec ipſe ſupra naturam alterius exiſtens: ac redimet ho-
mo, ſic κατ' ἐξοχὴν nominatus, quia non purus homo,
ſed ſupra, illum, & naturam, Deus, propter homi-
nem factus homo: quaſi dicat, quod unus hic homo re-
ſtituit rem, caput, princeps, auctor, redemptor ho-
minum omnium. Idem eſſet ſi legerentur interrogativè
ultima verba, *redimet homo?* id eſt, non redimet? Hæc
eſt Didymi, Heſychij, Ambroſii, Paulini *u* ſententia, u Epiſt. 4. ad Severum.
quod ad rem ipſam pertinet, ut nempe ſignificetur quod
eximius homo Chriſtus redimat, quum nullus naturæ
nobiſcum ejuſdem ſimpliciter exiſtens, id poſſit, & ut ait
Paulinus, quia Chriſtus non debet abſolutè frater no-
ſter dici à nobis, ne plus nobis arrogemus, licèt pro hu-
militate cordis ſui, hoc famulis nomen indulſerit; quia
in ipſo hominis ortu nihil habet commune nobiſcum,
qui citra generationis noſtræ uſum caro factus, de Spi-
ritu

ritu Sancto intemerata ſacræ Matris virginitate conce- A
ptus, & natus eſt. Probant autem *hominis* nomen ab-
ſolutè, ac ſingulari quodammodo de Chriſto uſu: pari
ex Iſaia *a*, *mittet eis hominem, qui ſalvabit eos*, ut qui-
a cap. 19. 29. dem reddiderunt LXX. ἀποστελεῖ αὐτοῖς ἄνθρωπον, quod
Latinè legitur, *mittet eis ſalvatorem*, ſicut & Hebraicè
ישלחלהםסושיע *iiſchelch lahem moſchiahh*. Præterea
b cap. 17. 9. ex Jeremia *b* prout etiam habet editio ex LXX. *homo*
eſt, & quis cognoſcet eum? ἄνθρωπός ἐστιν, ὅσις γνώσεται αὐ-
τόν, quod Hebræa verba ferre poſſunt: ſi pro אכש *a-*
nus, legeretur ארוש *enos*, quod hominis nomen eſt,
quamvis *ærumnoſum* denotans. Latinè legimus totam
ſententiam, *parvum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis*
cognoſcet illud? Ex eodem loco Cyprianus *c* confirmat
c lib. 2. n. 10. Chriſtum ſimul eſſe hominem Deumque, denique,
affirmat Chriſti verbis: Nunc autem quæritis me
interficere hominem, qui veritatem vobis loquutus
ſum, quam audivi à Deo.) Hac ſanè de cauſſa ipſemet
ſe *filium hominis* vocabat, videlicet verum hominem.
In hoc Pſalmi loco איש *iſch*, poſſet innuere virum e-
gregium, & virum reddit Hieronymus, & apud Phi-
lonem *d* Carpathium exprimitur Adam, quaſi Chriſtus
d in Cant. ſicut alter Adam, nempe de cœlo, cœleſtis. Tamen
איש *iſch*, ſæpe quemlibet hominem denotat. Porro B
poſita dicta expoſitione de eximio homine Chriſto, non
e Ier. 17. 5. maledictus, *e* ſed benedictus, qui confidit in iſto ho-
f Ibid. 7. mine *f*, maledictionem incurret qui confidit in illo, qui
g Matth. 13 25. eſt diciturque *inimicus homo* g, ad quem ſpectat omnis,
qui naſcitur homo, ſi ſpectetur ut eſt ſimplex, ac nu-
dus homo. Immo verò quantumvis homo juſtus ſit,
h Ezech. 14. 14 Deoque charus, redimendi poteſtatem habere non po-
i Ier. 14. 11. teſt; non Noe, Daniel, Job *h*, non Jeremias *i*, non
k cap. 15. 1. Moyſes, & Samuel *k*: non Paulus, inquit Chryſoſto-
mus: nec ſemper exaudiuntur hominis, pro homine,
preces. Occurrit illicò tamen errori, quo laborant no-
ſtri temporis Hæretici. Quid ergo? ſunt ne ſupervaca-
neæ ſanctorum preces? nequaquam, ſed magnas etiam
vires habent, quando tu quoque eis auxilium tuleris.
De bonorum operum cooperatione intelligit, ſine qua
contendit nihil prodeſſe ullam cum ſancti viri neceſſi-
tudinem, vel conjunctionem; ſicut fatuis quidem vir-
ginibus nihil profuit, quòd prudentibus benè notæ eſ-
l Matt. 25. 3. 4. 8. ſent *l*; nihil Sauli Samuelis deprecatio *m*; nihil Jere- C
m 1. Reg. 16. 1. miæ *n*, vel Pauli *o* pro Judæis; quum tamen utilis elee-
n cap. 14. 11. moſyna ſit, ad comparandos amicos, qui recipiant in
o Rom. 9. 3. & 10. 1. æterna tabernacula *p* & Tabithæ vitam reſtituerint o-
p Luc. 16. 4. rationes, quas pro eo fundebant quæ acceperant elee-
q Act. 9. 5. 6. moſynas *q*.
Eadem de re deque loco hoc, & aliis hic indicatis
r Hom. 5. differit copiosè idem Chryſoſtom. in Matthæum *r*: Do-
ſ Hom. 11. cet ahuc in Joannem *ſ*, & in epiſtolam ad Romanos *t*,
t Hom. 15. nullius interceſſionem poſſe quempiam eximi ab æterna
damnatione, in quam ſemel inciderit; ante judicium
Dei, unum dumtaxat patrocinium eſſe operum, quo qui
caruerit, aliunde nuſquam ſaluti locum futurum. At
quicumque ſancti non ſibi ſed primogenito fratri Chri-
ſto ſuſcitant ſemen, qui non germanus, & ſecundum
germanitatem carnis ſolius frater erat, ſed mediator
Dei & hominum: quo pacto eumdem Chriſtum Am-
u in cap. 3. Luc. broſius *u* alibi negat *fratrem*, ſed *hominem* dici. Latiſ-
ſimè hìc pateret diſputatio de neceſſitate incarnationis,
& homini homo miſereri quid poſſit, etiam cum gratia,
& pro eo ſatisfacere, vel etiam pro ſe ipſo, tum præ-
ſcindendo ab incarnatione, tum illa poſita.
Non dabit Deo placationem ſuam) Hieronymus, *nec*
dabit Deo propitiationem pro eo, ſcilicet vir, homo, qui-
vis pro fratre ſuo: juxta verſionem ex Hebræo, *fratrem*
redimens, redimet vir: ſecundùm noſtram (*frater*
non redimit, redimet homo) ſive omnia iſta unam confi-
ciant enunciationem, ſive prius membrum interrogan-
dò proferatur, alterum aſſerendo, aut vice verſa, aut
utrumque cum ſua propria interrogationis nota; pro-
nomen *ſuam* ſumi poteſt, tum reciprocè, id eſt, pro ſe
ipſo valeat quid quis offerre, quo placet Deum ſibi, ne
ſinat eum Deus mori; tum in tertia perſona, nimirum
pro alio, ut nec frater nec alius placationem dare cum
fructu poſſit, ad evadendam mortem, & exponendo de
Chriſto, ſi non juvat propitiatio ejus, qui frater no-
ſter eſt, illi, qui cum *iniquitate calcanei*, id eſt, in im-
pœnitentia finali moritur, multò minus aliorum pro-
deſſe ſuffragia poſſe: vel quia nullus ad id idoneus fra-

ter noſter, hoc eſt, ſimilis nobis homo, eſt, neceſſarium
ſit placari Deum ab alio cunctis hominibus ſuperiore,
ac valde eximio homine, qui ſit idem ſimul Deus: De-
nique hominem iſtum Chriſtum, quia aliorum redem-
ptio eſt, ut loquitur Paulinus *x*, & conſentit Ambro- x epiſt. 4.
ſius, non daturum pro ſe ipſo placationem, qua nullo
modo indiget. Liquent iſta omnia ex dictis. Græcum
pronomen eſt ἑαυτοῦ, *ſui ipſius*: poteſt nihilominus in-
telligi placatio ſui ipſius, quæ ſit ipſiuſmet: ita ut vel
pro ſeipſo, vel etiam pro alio illam det. In Pſalterio
Gallicano; *non dabit Deo propitiationem ſuam*, apud
Auguſtinum, *non dabit Deo de propitiatione ſua*. Caſ-
ſiodorus lectionem noſtram ſequitur omittens, *Deo*.
Ceterum *placatio* vocatur hoc loco Græcè ἐξίλασμα, He-
braicè כפר *chopher*. Hebræum nomen aliquando expo-
nitur λύτρα & *pretium* y, nempe pro anima; quod Chal- y Exod. 21. 30. Num. 35. 31.
daicè ſicut etiam hic eſt פורקן *purkan*, & פרקנא *purka-*
na, vel ממון *mammon* z pecunia: interdum *redemptio* z Num. 35. 31.
a, λύτρον, Chald. פורקנא *purkana*, quum etiam datur
pro juſto impius *b* nempe velut victima, appellatur כפר a Prov. 13. 8.
chopher, περικάθαρμα, *purgatio*. Denique quiquid valet, b cap. 21. 18
daturque & offertur ad iram alterius, præſertim Dei,
tegendam, quod propriè ſignificat verbum כפר *chaphar*,
& avertendam, ſic Hebraicè nominatur. ſicut & כפות
chapporeth, *propitiatorium*, tabula ex ſolido auro arcæ
impoſita, ſuper qua fixi ſtabant Cherubin *c*, Græcè c Exod. 25. 18. & 26 15.
ἱλαστήριον, quaſi etiam dicas *placatorium*, *reconciliato-* d lib. 1. c. 1. 47.
rium, &c. In hiſtoria Machabæorum *d* recenſentur ho-
locauſta & ſacrificia, & placationes ὁλοκαυτώματα, καὶ θυ-
σία καὶ σπονδὴ, ſed interpres duas reddidit ſolum voces:
poſtrema enim penultimæ interpretatio eſt. Nam ut
etiam Pſalmo XXXIX. *e*, vidimus, preter holocauſtum,
quod offerebatur, adolebaturque totum in honorem e verſ. 8.
Dei, ſacrificium θυσίας erat, quod partim offerebatur
Deo, partim cedebat in uſum ſacerdotis, ac populi,
quibus licebat ex eo veſci; quatenus autem Deo lita-
batur, appellabatur προσφορὰ *oblatio*, tum pro peccato,
tum ad agendas gratias, quæ dicebatur oblatio pacifica.
Sacrificiis ultimis duobus convenit *placationis* nomen,
ſive placabilium ſacrificiorum *f*. Græcè εἰς ὀσμὴν εὐωδίας, f Exod. 29. 35.
in quibus homines cenſebantur *ſanctificari*, gratique Deo
fieri, ac ipſum pacatum ac propitium ſibi reddere. Non-
numquam nominatim hoſtia gratiarum actionis dicitur
ſacrificium placabile *g*: item, & *placabilis hoſtia* illa, quæ g Levit. 19. 5.
eſt pro peccato *h*. Quum ex liquidis, comminutiſque & h Num. 5. 8.
contuſis rebus conſtabat ſacrificium, ut ſimilia, oleo, i cap. 6. 15.
ſale, thure, libamen Græcè σπονδὴ nominabitur *i*. cap. 22. 29.

Verſ. 9.) Et pretium redemptionis animæ ſuæ: & labo-
ravit in æternum.
Verſ. 10.) Et vivat adhuc in finem.

IDem aliis verbis dicitur, quod proximè præceden-
tibus: nimirum non eſſe, qui effugere mortis neceſ-
ſitatem queat, vel id impetrare pro alio: Deum pla-
catum reddendo quibuslibet muneribus, nec ſolvendo
quantumvis pretium, ut ab eo periculo redimat ani-
mam, ſeu vitam vel ſuam ipſius, vel alterius. Præterea
licèt laboret quis quantum voluerit bene longo vitæ ſuæ
ſpatio, non poterit continuis, & maximis laboribus ob-
tinere, ut vivere ſibi aut alteri concedatur in hoc mun-
do in æternum. Vel repetendo negationem ἀπὸ τοῦ κοινοῦ D
ſenſus eſt, quòd non *laborabit in æternum*, id eſt, non
fungetur laboribus curiſque præſentis vitæ ſemper, &
non *vivet adhuc in finem*. Vel per auxeſim; immo ve-
rò *laborabit in æternum*, ſemperque vivet in æternis
cruciatibus, is quem circumdabit *iniquitas calcanei*;
tantùm abeſt, ut juvet fratrem, aut alius quiſquam,
vel munera, oblationes, pretii cujuſque ſolutio. Hi ſen-
ſus litteraliores videntur, quos attingit Genebrardus:
perindeque eſt, ſi adhibeatur interrogatio: etiam ſi
laboraverit quis toto tempore præſentis ſæculi, an putas
evadere mortem poſſe, ſibique comparare vitam æter-
nam? Sed ſingula videamus, & quid ab aliis de obſcu-
riore hoc loco afferatur.
Et pretium redemptionis animæ ſuæ.) Hieronymus, *eo-*
rum prout extat in affixo Hebræo, in textu Treveti &
Victorii habetur ex Hieronymo, *neque pretium*, &c. ſci-
licet repetendo negationem ויקר ברון כפשם *veiekar pi-*
dion